

STUDIA I ARTYKUŁY

Małgorzata J. Willaume

Lublin

Lubelski ośrodek badań historii najnowszej w ostatnim dwudziestoleciu

Naukowe środowisko lubelskich historyków zajmujących się dziejami najnowszymi skupione jest w dwóch uniwersytetach: w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II oraz w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. Nie są to jedyne instytucje, które prowadzą badania naukowe w tej dziedzinie. Obok uczelni działają bowiem w Lublinie dwie ważne placówki badawcze, które aktywnie uczestniczą — poprzez konferencje, wystawy oraz publikacje — w życiu naukowym. Mam tu na myśli Instytut Pamięci Narodowej oraz Instytut Europy Środkowo-Wschodniej¹. W obu pracują absolwenci lubelskich uczelni.

Perspektywa dwudziestu lat, tak istotnych dla rozwoju nauki, w tym dla nauk humanistycznych, daje możliwość pewnego podsumowania dotychczasowych rezultatów badawczych. Wcześniejszy okres (lata 70. XX w.) został wnikliwie zaprezentowany, w odniesieniu do historyków z UMCS, przez Wiesława Śladkowskiego, który charakteryzując kierunki badań podejmowanych w Instytucie Historii UMCS, wiele miejsca poświęcił badaczom XX w.²

Warto w tym miejscu jedynie przypomnieć, iż rok 1989 stał się dla kolejnego pokolenia datą symboliczną. W dziedzinie historii udostępnił szerokie pole badawcze nie tylko poprzez otwarcie granic państwowych, ale także otwarcie rodzimych zasobów archiwalnych i zwiększenie możliwości dyskusji nad wieloma problemami. Przełom, który wtedy nastąpił we wszystkich dziedzinach życia, pozwolił na „odpolitycznienie” historii najnowszej, chociaż może nie do końca. Wydaje się, że polscy historycy wykorzystali tę szansę bardzo dobrze. Lubelscy badacze, starszego, średniego i najmłodszego pokolenia, nie odbiegają w tym od swych kolegów w innych ośrodkach naukowych.

---

¹ Pragnę w tym miejscu podziękować tym Koleżankom i Kolegom, którzy pozytywnie odpowiedzieli na moją prośbę i uzupełnili lub rozszerzyli informacje o katedrach i zakładach historii najnowszej, oraz Oddziałowi Lubelskiemu IPN za przygotowanie informacji o działalności naukowej Instytutu.

² W. Śladkowski, *Certains aspects des activités scientifiques de l'Institut d'Histoire de l'Université Marie Curie-Skłodowska à Lublin*, trad. A. Wołowski, „Acta Poloniae Historica” 1979, t. XXXIX, s. 215-228.

Swoimi zainteresowaniami badawczymi obejmują najnowsze dzieje powszechne i dzieje Polski, poczynając od I wojny światowej (1914–1918) wraz z latami poprzedzającymi jej wybuch. Wiele uwagi poświęcono także okresowi międzywojennemu (1918–1939), w próbach spojrzenia na wewnętrzną politykę Rzeczypospolitej, ale także na jej kontakty z wieloma państwami europejskimi, na życie społeczne i gospodarcze w wymiarze ogólnopolskim i lokalnym — lubelskim. Problematyka gospodarcza, co trzeba zaznaczyć, nie cieszy się zbyt dużym zainteresowaniem lubelskich historyków. Natomiast zdecydowanie większą uwagę skierowano na dzieje ziemiaństwa, a więc na problematykę, która w Polsce Ludowej nie mogła być podejmowana w sposób naukowy.

Szczególnie rozbudowane są badania nad II wojną światową (1939–1945) zarówno w aspekcie powszechnodziejowym, ogólnopolskim, jak i lokalnym. Były one już podejmowane w lubelskim środowisku we wcześniejszych latach, w XX w.

Zupełnie nowy rozdział otworzył się w badaniach wielopłaszczyznowych nad społeczno-polityczną sytuacją w Polsce po 1945 r. Nowe, szerzej dostępne źródła pozwoliły na nowoczesne i dogłębne studiowanie dziejów systemu politycznego i biografii ludzi żyjących w zniewolonej Polsce i w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej lat 1945–1989. Tu pole badawcze jest wciąż szerokie i wiele wątków wciąż czeka na dogłębne analizy. Historycy lubelscy podejmują je w pracach z ostatnich kilkunastu lat. Szczególnie interesujące są tu badania takich zagadnień, jak stosunki pomiędzy Polakami a mniejszościami narodowymi w latach 1914–1989, w tym miejsce w kulturze i dziejach Polski mniejszości żydowskiej czy ukraińskiej. Osobnym przedmiotem zainteresowania są dzieje Polonii oraz Polaków za granicą w latach 1914–1989, a wreszcie szeroko pojęte dzieje Kościoła i duchowieństwa w XX w. Należy także podkreślić rozwój w lubelskim ośrodku naukowym metodologii historii, która ma tutaj mocną pozycję.

Wskazane zagadnienia znajdujące się w kręgu zainteresowań lubelskich historyków nie wyczerpują z pewnością wszystkich tematów realizowanych indywidualnie lub w ramach prac zespołowych. Dają jednak wyobrażenie o rozległości problematyki obejmowanej badaniami w lubelskim środowisku znawców XX w.

Wreszcie, zamykając tę część ogólną, warto zwrócić uwagę na pewien proces, widoczny też w niektórych ośrodkach, poszerzenia pola badawczego XIX-wieczników, którzy już od pewnego czasu „zaglądają” do kolegów zajmujących się *stricto* XX stuleciem. Z racji podejmowania problematyki czasów przełomu, np. I wojny światowej czy biografistyki, badacze XIX w. razem ze swoimi bohaterami wkraczają coraz śmielej w krainę kolejnego stulecia.

*

W Instytucie Historii KUL problematyka najnowsza jest obecna w kilku katedrach. Są to: Katedra Historii Najnowszej, Katedra Historii Ruchów Społeczno-Politycznych XIX i XX wieku, Katedra Systemów Politycznych XIX i XX wieku, Katedra Dziejów Systemów Totalitarnych oraz Katedra Historii Ustroju i Administracji Polski. Problematyka dziejów najnowszych obecna jest od wielu już lat także w odrębnej placówce KUL — Instytucie Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym.

Dość długo nie było w KUL katedry dziejów najnowszych. Należy jednak przypomnieć, że ten brak został wypełniony w latach 70. i początku 80. XX w. dzięki wykładom i seminarium tak wybitnych osobowości, jak: Władysław Bartoszewski, prof. dr hab. Tomasz Strzembosz (1930–2004), redaktor „Więzi” Zdzisław Szpakowski (1926–2006) czy Krzysztof Kozłowski. W. Bartoszewski i profesor Strzembosz prócz wykładów prowadzili

także seminaria. Obydwa koncentrowały się na II wojnie światowej. U W. Bartoszewskiego napisano szereg prac dotyczących września 1939 r., lat okupacji niemieckiej, powstania warszawskiego³.

Prof. Strzembosz wykładał na KUL od 1976 r., tutaj się habilitował w 1982 r. Był pracownikiem Katedry Historii Kultury, którą wówczas kierował prof. Jerzy Kłoczowski. Na zatwierdzenie habilitacji czekał aż do 1989 r.⁴ Jego seminarium magisterskie zawsze miało wielu słuchaczy, w sumie ok. sześćdziesięciu. Był też promotorem 11 prac doktorskich. Wielu doktorów wypromowanych przez T. Strzembosza kontynuuje aktywność naukową w kraju, np. Janusz Marszałec (IPN–Gdańsk)⁵, Marek Wierzbicki⁶, Grzegorz Motyka (Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtuskach)⁷, niektórzy pozostali w Lublinie, jak np. Rafał Wnuk⁸ czy Sławomir Poleszak⁹.

Najstarszą, powstałą w 1984 r. katedrą zajmującą się dziejami najnowszymi w Instytucie Historii KUL jest **Katedra Historii Najnowszej**, początkowo kierowana przez prof. dr. hab. Czesława Blocha, a od 2002 r. przez prof. dr. hab. Mirosława Piotrowskiego. Prof. Bloch główne swoje prace poświęcił XIX w., ale po objęciu nowej katedry podjął studia nad pozycją Polski po I wojnie światowej¹⁰. M. Piotrowski zdecydowanie skierował problematykę badawczą ku wiekowi XX. W związku z tym przedmiotem jego badań są m.in. polsko–niemieckie stosunki w XX w.¹¹, a także — jak to wyszczególniono na stronie internetowej katedry — „historia chrześcijańskiej demokracji w Europie, dzieje konspiracji niepodległościowej na Lubelszczyźnie po 1944 roku, oddziaływanie władz komunistycznych i organów bezpieczeństwa PRL na Kościół katolicki”¹².

Dr Jacek Gołębiowski, adiunkt w tej katedrze, zajmuje się polską i hiszpańską myślą po-

---

³ J. Kłoczowski w laudacji wygłoszonej z okazji nadania 28 I 2008 r. W. Bartoszewskiemu doktoratu *honoris causa* KUL powiedział m.in.: „Można śmiało przyjąć [...], że wykłady i seminaria Bartoszewskiego w latach siedemdziesiątych były na polskich uniwersytetach w kraju czymś wyjątkowym tak ze względu na problematykę, jak i bardzo niezależny sposób jej traktowania”, zob. J. Kłoczowski, *Laudacja. Profesor Władysław Bartoszewski*, w: *Władysław Bartoszewski. Doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 37.

⁴ W Lublinie wydał w drugim obiegu *Refleksje o Polsce i podziemiu 1939–1945*, [Lublin] 1986, 1987.

⁵ Praca doktorska: *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego w powstaniu warszawskim* (1998).

⁶ Praca doktorska: *Stosunki polsko–białoruskie na ziemiach II Rzeczypospolitej pod okupacją sowiecką 1939–1941* (1997).

⁷ Praca doktorska: *Walki polsko–ukraińskie na ziemiach dzisiejszej Polski w latach 1943–1948* (1998).

⁸ Praca doktorska: *Zorganizowany opór wobec państwa komunistycznego na przykładzie Okręgu Lublin AK–DSZ–WIN VII 1944–IV 1947* (1999)

⁹ Praca doktorska: *Podziemie zbrojne na terenie Inspektoratu Armii Krajowej Łomża w okresie od I 1945 do III 1957* (2002).

¹⁰ Zob. *Władysław Sikorski — Ignacy Paderewski*, pod red. C. Blocha, Lublin 1988; *Powrót Polski na mapę Europy. Sesja naukowa poświęcona 70. rocznicy Traktatu Wersalskiego*, pod red. C. Blocha, Z. Zielińskiego, Lublin 1995.

¹¹ M. Piotrowski, *Reemigracja Polaków z Niemiec 1918–1939*, Lublin 2000, praca nagrodzona w 2002 r. nagrodą Prezesa Rady Ministrów.

¹² <<http://www.kul.pl/1320.html>> (dostęp: 10.02.2010); zob. także *Ludzie Bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978 — Centrala*, oprac. M. Piotrowski, Lublin 1999, (wyd. II, uzupełnione, 2000); idem, *Pro Fide et Patriae. Stronictwoacy i duchowieństwo Kościoła katolickiego na Lubelszczyźnie po II wojnie światowej*, Lublin 2001; idem, *Syndrom PRL-u*, Lublin 2004.

lityczną XX w., ale sięga też do dyplomacji wokół traktatu wersalskiego¹³, studiuje hiszpańską myśl polityczną¹⁴. Ma na swoim koncie interesujące studium — rozprawę o współczesnej wizji Europy Środkowo–Wschodniej w polskim obozie narodowym¹⁵. Także dr Dariusz Małysek w swoich zainteresowaniach kieruje się ku drugiej połowie XIX i początkowi XX stulecia. Zainteresowaniem badawczym obejmuje polską myśl polityczną oraz aktywność Polaków zmierzających do odzyskania niepodległości, a w konsekwencji także dzieje polskiej inteligencji w XIX i XX w.

Dwuosobową **Katedrą Historii Ruchów Społeczno–Politycznych XIX i XX wieku** utworzoną w 2002 r. kieruje prof. dr hab. Jan Konefał. Od roku akademickiego 2007/2008 adiunktem w tej katedrze jest dr Sabina Bober.

Zainteresowania badawcze prof. J. Konefała koncentrują się na kilku wybranych problemach: I wojnie na Lubelszczyźnie¹⁶, dziejach polskich duchownych¹⁷ oraz biografistyce¹⁸. J. Konefał bierze udział w konferencjach naukowych i jest ich organizatorem. W 90. rocznicę podpisania traktatu wersalskiego katedra zorganizowała konferencję, której pokłosie ukazało się drukiem¹⁹.

Dr Sabina Bober zajmuje się latami po zakończeniu II wojny światowej. Na swoim koncie ma biografię biskupa Ignacego Tokarczuka²⁰. Obecnie uwagę badawczą skierowała na problem komunistycznej indoktrynacji w szkolnych programach w latach PRL.

Jednoosobowa **Katedra Historii Systemów Politycznych w XIX i XX wieku**, którą kieruje od 2009 r. dr hab. Mieczysław Ryba, prof. KUL, dopiero rozwija swoją działalność. Jej kierownik zapowiada w charakterystyce jednostki, że najważniejsze kierunki „zainteresowań badawczych” koncentrują się „na prowadzeniu polityki przez różnorodne podmioty społeczne w zmieniających się systemach politycznych w Europie XIX i XX wieku. Badania dotyczą tak historii polityki polskiej czasów I wojny światowej, okresu międzywojennego, jak i czasów PRL”²¹. M. Ryba zagadnienia te zamierza rozwijać, wykorzystując współpracę interdyscyplinarną, m.in. z filozofami czy politologami. Sam zajmuje się

¹³ J. Gotębiowski, *We wspólnej Europie. Polska — Hiszpania XVI–XX wiek. Wkład dyplomacji polskiej w dzieło Traktatu Wersalskiego. Program przebudowy Europy po I wojnie światowej*, Lublin 2001.

¹⁴ Idem, *Europa w hiszpańskiej myśli politycznej w okresie izolacji 1945–1953*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Hiszpańsko–Polskiego” 2005, t. 5, s. 7–14, idem, *Od izolacji do integracji. Europa w hiszpańskiej myśli politycznej 1945–1995*, Lublin 2007.

¹⁵ Idem, *Europa Środkowo–Wschodnia w myśli politycznej polskiego obozu narodowego 1945–1989*, Lublin 2005.

¹⁶ J. Konefał, *Legiony Polskie w Lubelskiem 1914–1918*, Lublin 1999; idem, *Jastków 1915. Historia i pamięć*, Lublin 2003; idem, *Do Ciebie Polsko... Legiony Polskie w Lubelskiem 1914–1918*, Lublin 2008.

¹⁷ *Bogu i ludziom bezgranicznie oddany. Życie i postęga księdza Stanisława Sudola (1895–1981)*, Sandomierz–Dzikowiec 2001; *Ksiądz Stanisław Sudol — człowiek i duszpasterz (1895–1981)*, pod red. J. Konefała, Sandomierz–Stalowa Wola 2004, i inne.

¹⁸ Idem, *Działalność społeczno–polityczna Aleksandra Zawadzkiego „Ojca Prokopa” w Królestwie Polskim (1876–1917)*, Lublin 2000; *Władysław Grabski — uczonec i mąż stanu*, pod red. J. Konefała, S. Wójcika, Lublin 2005.

¹⁹ *Powrót Polski do rodziny wolnych narodów*, red. J. Konefał, Lublin 2009. Wcześniej były to m.in. konferencje — poświęcona harcerstwu „W sztafecie pokoleń. Historia i bieżące zadania harcerstwa” — 2003; biskupowi lubelskiemu, męczennikowi, Władysławowi Goralowi (1898–1945) czy rocznicy powstania Centralnego Ośrodka Przemysłowego — 2007 r.

²⁰ S. Bober, *Persona non grata. Biskup Ignacy Tokarczuk i władze PRL*, Lublin 2005.

²¹ <<http://www.kul.pl/12841.html>> (dostęp: 12.02.2010).

zarówno epoką I wojny światowej²², latami międzywojennymi²³, jak i czasem powojennymi²⁴.

Również w 2009 r. została utworzona **Katedra Dziejów Systemów Totalitarnych**, którą kieruje dr hab. Rafał Wnuk, prof. KUL. Jak już wcześniej wspomniałam, R. Wnuk jest uczniem prof. Strzembosza i w dużym stopniu kontynuatorem jego zainteresowań badawczych, szczególnie po doktoracie. Aktywnie włączył się także w prace lubelskiego oddziału IPN. Wiele uwagi w badaniach poświęca polskiej konspiracji podczas II wojny światowej²⁵, a także polskiemu podziemiu niepodległościowemu. Opublikował kilka ważnych i odkrywczych monografii dotyczących tej dziedziny²⁶.

Problematyki dziejów XX stulecia dotyczą w swych badaniach pracownicy także innych katedr, które tylko w części zajmują się historią najnowszą. Mam tu na myśli m.in. **Katedrę Historii Ustroju i Administracji Polski**, utworzoną w 1978 r. z inicjatywy wybitnego znawcy XIX stulecia, prof. dr hab. Władysława Rostockiego. W latach 1991–2008 kolejnym kierownikiem był prof. dr hab. Stanisław K. Olczak, obecnie kuratorem jest dr hab. Cezary Taracha. Niektórzy pracownicy katedry, czuwającej nad procesem dydaktycznym specjalizacji archiwalnej studiów historycznych, podejmują problematykę XX w. Oto ks. dr Grzegorz Bujak zajmuje się historią ustroju Polski, dziejami struktur i kancelarii kościelnych w Polsce²⁷, a także dziejami społeczeństwa polskiego w latach międzywojennych. Podobnie w **Katedrze Historii Historiografii i Metodologii Historii** prowadzone są badania nad polską i powszechną historiografią współczesną. Obecny kierownik tej placówki, dr hab. Mirosław Filipowicz, prof. KUL, przeprowadził analizę amerykańskiej i polskiej historiografii zajmującej się dziejami Rosji²⁸.

Na podstawie tego, z konieczności skrótego spojrzenia na miejsce historii najnowszej w Instytucie Historii KUL można stwierdzić, że w porównaniu z latami poprzedzającymi rok 1989 dziedzina ta została mocno rozbudowana, a nowa kadra naukowa Instytutu jest gwarancją dalszego rozwoju badań tej problematyki w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Historia najnowsza na KUL uprawiana jest także poza Instytutem Historii. Niewątpliwie ważną placówką jest **Katedra Historii Kościoła XIX i XX wieku** w Instytucie Historii Kościoła. Do 2003 r. kierował nią ks. prof. dr hab. Zygmunt Zieliński, uczeń ks. prof.

²² M. Ryba, *Środowiska i ugrupowania polityczne na Lubelszczyźnie 1914–1918*, Lublin 2007.

²³ Idem, *Naród a polityka. Myśl polityczna twórców ruchu narodowego w okresie międzywojennym*, Lublin 1999.

²⁴ Idem, *Szkola w okowach ideologii. Szkolna propaganda komunistyczna w latach 1944–1956*, Lublin 2006.

²⁵ T. Strzembosz, R. Wnuk, *Czerwone bagno. Konspiracja i partyzantka antysowiecka w Augustowskiem. Wrzesień 1939–czerwiec 1941*, Gdańsk–Warszawa 2009.

²⁶ R. Wnuk, *Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1944 do 1956*, Lublin 1993; G. Motyka, R. Wnuk, *Pany i rezuny. Współpraca AK–WiN i UPA. 1945–1947*, Warszawa 1997; R. Wnuk, *Lubelski Okręg AK, DSZ i WiN 1944–1947*, Warszawa 2000.

²⁷ Ks. G. Bujak, *Kuria diecezjalna w Kielcach w latach 1918–1939. Studium kancelaryjno–archiwoznawcze. Zarys problematyki badawczej*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 1995, t. XLIV, s. 49–57; idem, *Rozwój sieci parafialnej w diecezji kieleckiej w latach 1918–1939*, w: *In vinculo communionis. Księga jubileuszowa ku czci Biskupa Kieleckiego Kazimierza Ryczana w 60 rocznicę urodzin*, Kielce 1999, s. 217–251; idem, *Zmiany granic diecezji kieleckiej z roku 1925. Projekty i realizacja*, w: *Kościół w życiu narodu i Państwa Polskiego. Prace ofiarowane Księdzu Profesorowi Danielowi Olszewskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Kielce 2004, s. 265–278 („Almanach Historyczny”, t. VI).

²⁸ M. Filipowicz, *Emigranci i jankesi. O amerykańskich historykach Rosji*, Lublin 2007; idem, *Wobec Rosji. Studia z dziejów historiografii polskiej od końca XIX wieku po II wojnę światową*, Lublin 2000.

dr. hab. Mieczysława Żywczyńskiego, obecnie jej kierownikiem jest ks. prof. dr hab. Jan Walkusz. Zarówno ks. prof. Z. Zieliński, jak i jego uczeń, ks. prof. J. Walkusz, wiele uwagi poświęcają dziejom Kościoła w XX stuleciu.

Ks. prof. Zieliński w spojrzeniu powszechnodziejowym uwagę badawczą skierował na katolicki Kościół w Niemczech i w zachodniej Polsce lat międzywojennych²⁹. Bardzo ważne prace prof. Zielińskiego dotyczą dziejów papieżstwa i papieży, także w XX w.³⁰, oraz miejsca Polski i Kościoła katolickiego w minionym stuleciu³¹. Z. Zieliński jest autorem podręcznika dziejów Niemiec, w którym ostatnie trzy rozdziały traktują o XX wieku³².

Ks. prof. J. Walkusz poświęca uwagę dziejom duchowieństwa na Kaszubach, w diecezji chełmińskiej³³, a szczególnie w rejonie Kartuz³⁴. Jako redaktor naczelny *Encyklopedii Katolickiej* napisał wiele biogramów duchownych. Interesujące biogramy, które wyszły spod jego pióra, znajdują się także w *Słowniku biograficznym katolicyzmu społecznego w Polsce*³⁵. Na seminarium magisterskim i w pracach doktorskich promowanych przez ks. prof. Walkusza dzieje najnowsze dominują³⁶.

Międzywydziałowy **Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym**, kierowany od 2006 r. przez dr. hab. prof. KUL Tomasza Panfil³⁷, to znana od lat placówka zajmująca się dziejami Polonii — rozsianej na Zachodzie i w Amerykach: Północnej i Południowej oraz pozostającej na wschodzie Europy. Placówka ta postawiła sobie za cel prowadzenie badań „na płaszczyźnie historycznej, teologiczno–pastoralnej, prawnej, psychologiczno–socjologicznej, a nawet literackiej. Służą temu kwerendy archiwalne dotyczące między innymi dziejów parafii polonijnych, czy też organizowane prawie corocznie międzynarodowe sympozja naukowe”³⁸. Od 1975 r. Instytut był i jest nadal organizatorem wie-

²⁹ Z. Zieliński, *Katolicyzm III Rzeszy przed sądem historii*, Katowice 1992; idem, *Katolicka mniejszość niemiecka w Wielkopolsce i na Pomorzu 1918–1939*, Poznań 2001.

³⁰ Zob. idem, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, t. I i II, Poznań 1986, szczególnie tom drugi, który obejmuje lata 1903–1978 i kończy się biogramem Jana Pawła I; także idem, *Papieże epoki soborowej*, Warszawa 2006.

³¹ Idem, *Polska dwudziestego wieku. Kościół — naród — mniejszości*, Lublin 1998; idem, *Polska w dyplomacji watykańskiej*, Poznań 2002; idem, *Kościół w kręgu rzeczywistości politycznej*, Lublin 2003; *Polacy — Niemcy. Przeszość, teraźniejszość, przyszłość*, pod red. Z. Zielińskiego, Katowice 1995 czy idem, *Kościół katolicki w krajobrazie minionej epoki. Studia i szkice*, Lublin 2008.

³² Idem, *Niemcy. Zarys dziejów*, Katowice 2003.

³³ W 1979 r. obronił pracę doktorską na temat *Kościół katolicki w powiecie kartuskim podczas II wojny światowej*; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1918–1939*, Pelplin 1992; ks. W. Łęga, *Cienie i blaski lat szkolnych. Wspomnienia Polaka z Prus Wschodnich*, oprac., wstęp J. Walkusz, Wejherowo 1997.

³⁴ Na marginesie można dodać, że szczególnie związany jest z Kartuzami, w „Gazecie Kartuskiej” publikuje bowiem swoje teksty (wiersze i prozę) po kaszubsku, zob. bibliografia prac J. Walkusza, <<http://www.kul.pl/files/232/PRACOWNIK/JWalkusz/1990-99.pdf>> (dostęp: 15.02.2010).

³⁵ Zob. *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 3, red. R. Bender i in., Lublin 1996.

³⁶ <<http://pracownik.kul.pl/jan.walkusz/prace/0>> (dostęp: 15.02.2010).

³⁷ T. Panfil jest autorem publikacji *Unia Europejska. Wszystko co musisz wiedzieć*, Poznań 2003, 2005 (tłum. na język czeski, litewski, estoński). Podczas konferencji naukowych na KUL wygłosił referaty: 1) „Inwigilacja KUL-u przez tajne służby komunistyczne”, konferencja „W czasie wojny i pokoju. Szpiegostwo jako instrument realizacji polityki państwa, XVI–XX wiek”, 27 X 2008; 2) „...na bazie ideologii chrześcijańskiej bastion sił antykomunistycznych”. KUL w oczach tajnych służb PRL”, konferencja „KUL wobec wyzwań XX wieku: 1918–1989”, 1–2 XII 2008.

³⁸ Zob. *O Instytucie*, <<http://www.kul.pl/11240.html>> (dostęp: 15.02.2010).

lu sympozjów naukowych, także o profilu historycznym, których pokłosie publikowane jest w „Studiach Polonijnych”, roczniku Instytutu. Gdy w 1990 r. dyrektorem został ks. dr hab. prof. KUL Edward Walewander, kierownik katedry pedagogiki porównawczej, autor prac z dziejów polskiego duchowieństwa³⁹, Instytut baczną uwagę zwrócił na dzieje Polaków przebywających na Wschodzie. Rezultatem międzynarodowej konferencji zorganizowanej w 1990 r. była książka przygotowana pod redakcją ks. prof. Walewandra poświęcona miejscu i roli Polaków w Kościele katolickim na terenie ZSRR⁴⁰. Z kolei od 1993 r. podjęto się organizacji sympozjów z udziałem Polaków zamieszkujących nie tylko w Związku Sowieckim, ale i w innych krajach dawnego bloku socjalistycznego. Dzięki temu opublikowano nie tylko materiały konferencyjne, stworzono także serię „Polacy z ... mówią o sobie”. Ta cenna inicjatywa jest niczym innym jak zbieraniem relacji z życia tych, którzy mieszkali w Rosji Sowieckiej, w Azerbejdżanie, w Gruzji, w Armenii, w Estonii, w Mołdowie czy na Łotwie⁴¹.

Dziejami Kościoła katolickiego na Ukrainie zajmuje się ks. dr Józef Szymański, dyrektor Instytutu w latach 2005–2006. Należy zwrócić uwagę na jego badania nad Kościołem katolickim na Podolu po 1941 r.⁴²

Z Instytutem silnie związany jest od lat (od 1977 r.) ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC, wybitny znawca dziejów Polonii na zachodzie Europy, głównie w Belgii i we Francji⁴³, oraz losów Polaków w Związku Sowieckim. Badania nad tym zagadnieniem rozpoczął jeszcze w latach 70., ale dopiero po 1989 r. z pełną pasją badawczą przystąpił do opisu dziejów polskiego duchowieństwa w ZSRR⁴⁴.

W Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej historia najnowsza uprawiana jest nade wszystko w Zakładzie Historii Najnowszej oraz w Zakładzie Historii Społecznej XX wieku. Minionym wiekiem zajmują się w różnym zakresie pracownicy Zakładu Historii Polski XIX wieku, Zakładu Historii Powszechnej XIX wieku, Zakładu Historii Krajów Europy Wschodniej, Zakładu Metodologii Historii oraz Zakładu Archiwistyki. Z pewnością badania naukowe koleżanek i kolegów z Zakładu Myśli Politycznej z Wydziału Politologii są

³⁹ M.in. ks. E. Walewander, *Kolumba Bialecka i Zgromadzenie Sióstr Dominikanek*, Lublin 1989; idem, *Kapłani Zamojszczyzny okresu okupacji*, Lublin 1996; idem, *Działalność wychowawcza Kościoła Lubelskiego 1939–1945*, Lublin 2009 czy *Leksykon geograficzno-historyczny parafii i kościołów polskich w Kanadzie*, pod red. ks. E. Walewandra, t. 1–2, Lublin 1992.

⁴⁰ *Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*, Lublin 1991.

⁴¹ Zob. *Biblioteka Polonii*, <<http://www.kul.pl/files/254/bibl.pdf>> (dostęp: 15.02.2010); pod red. ks. prof. E. Walewandra ukazały się m.in. publikacje: *Polacy w Armenii*, Lublin 2000; *Polacy w Estonii*, Lublin 1998; *Polacy w Mołdawii*, Lublin 1995 czy zbiory źródeł *Polacy w Estonii mówią o sobie*, Lublin 1997; *Polacy w Rosji mówią o sobie*, Lublin 1993, 1994, 1995.

⁴² Ks. J. Szymański, *Kościół katolicki w obwodzie winnickim na Podolu w latach 1941–1964* „Dzieje Najnowsze” 2002, R. XXXIV, nr 4, s. 165–171; idem, *Ateizacja dzieci i młodzieży w sowieckim systemie edukacji (obwód winnicki na Podolu 1944–1964)*, „Ateneum Kapłańskie” 2003, t. CXL, z. 3 (565), s. 489–503; idem, *Kościół katolicki na Podolu. Obwód winnicki 1941–1964*, Lublin 2003.

⁴³ Zob. z lat wcześniejszych: ks. R. Dzwonkowski SAC, *Szkolnictwo polskie we Francji w czasie II wojny światowej 1939–1945*, „Studia Polonijne” 1981, t. IV, s. 188–199; idem, *Władze Rzeczypospolitej a działalność Polskiej Misji Katolickiej we Francji 1920–1940*, „Chrześcijanin w Świecie” 1985, R. XVII, nr 3, s. 51–66; idem, *Polska opieka religijna we Francji 1909–1939*, Poznań–Warszawa 1988.

⁴⁴ Idem, *Polacy na dawnych Kresach Wschodnich. Z problematyki narodowościowej i religijnej*, Lublin, 1994; idem, *Kościół katolicki w ZSSR 1917–1939. Zarys historii*, Lublin 1997; idem, *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSSR. 1917–1939. Martyrologium*, Lublin 1998; od 1991 r. ukazuje się seria wydawnicza pod red. naukową ks. R. Dzwonkowskiego SAC: „Duchowieństwo Polskie w Więzieniach, Łagrach i na Zestaniu”, wyd. Norbertinum, Lublin 1991 i kolejne.

bliskie badaniom historyków. Podobnie rzecz się ma z Zakładem Historii Państwa i Prawa na Wydziale Prawa i Administracji.

Badaniem dziejów XX w. od z górą czterdziestu lat zajmują się w Instytucie Historii UMCS koledzy z **Zakładu Historii Najnowszej**. W zakładzie pracują lub pracowali: prof. dr hab. Zygmunt Mańkowski, dr hab. Emil Horoch, prof. nadzw., dr hab. Mieczysław Wieliczko (1935–2009), prof. nadzw., prof. dr hab. Janusz Szczepański, prof. dr hab. Zbigniew Zaporowski, dr hab. Janusz Wrona, prof. nadzw., dr hab. Robert Litwiński, dr hab. Waldemar Kozyra, dr Janusz Kłapeć, dr Grzegorz Kuprianowicz, dr hab. Mariusz Mazur, dr Marek Sioma i dr Roman Wysocki. W 2004 r. doszło do podziału tego dużego zakładu i wówczas wyłonił się **Zakład Historii Społecznej XX w.** Jego kierownikiem został prof. dr hab. Zbigniew Zaporowski.

Zakładem Historii Najnowszej do przejścia na emeryturę w 1996 r. kierował prof. dr hab. Zygmunt Mańkowski. Jego zainteresowania badawcze z lat 70. i 80. XX w. skupione są wokół dziejów ruchu oporu na Lubelszczyźnie, w tym na Zamojszczyźnie w latach II wojny światowej⁴⁵. Po 1989 r. był organizatorem lub współorganizatorem konferencji naukowych, które podejmowały zupełnie nową problematykę, m.in. relacji polsko-ukraińskich w XX w., miejsca Powstania Warszawskiego w historiografii i in.⁴⁶ W ostatnim czasie ukazał się zbiór studiów Z. Mańkowskiego poświęcony XX w.⁴⁷

Od 1996 r. do grudnia 2009 r., czyli przez 14 lat, zakładem kierował prof. dr hab. Tadeusz Radzik (1953–2009) — kolega, historyk średniego pokolenia, ceniony specjalista nie tylko w lubelskim środowisku naukowym. T. Radzik od początku badania naukowe koncentrował wokół Polonii brytyjskiej i amerykańskiej. Z zakresu tej problematyki napisał kilka bezsprzecznie ważnych książek, opartych na gruntownych kwerendach zagranicznych⁴⁸. Swoje zainteresowania rozszerzył także o studia nad mniejszościami narodowymi w Polsce, a uwagę skierował ku Żydom. Ogłosił prace poświęcone polsko-żydowskim stosunkom w USA podczas I wojny światowej i po jej zakończeniu, a także dziejom społeczności żydowskiej w Lublinie podczas II wojny światowej⁴⁹. Dziejom Lublina w XX w. (1918–1944) poświęcił część książki wydanej przez Towarzystwo Miłośników Lublina⁵⁰.

Zainteresowania pracowników zakładu są bardzo szerokie, takie też było założenie nie-

⁴⁵ Z. Mańkowski, *Hitlerowska akcja wysiedleń i osadnictwa na Zamojszczyźnie (model czy improwizacja)*, Zamość 1972; idem, *Kalendarium walk Batalionów Chłopskich na Lubelszczyźnie (1940–1944)*, Lublin 1964.

⁴⁶ *Spotkania polsko-ukraińskie*, pod red. Z. Mańkowskiego, Lublin 1992; *Powstanie Warszawskie w historiografii i literaturze 1944–1994*, pod red. Z. Mańkowskiego i J. Święcha, Lublin 1996; *Niepodległość Polski w 1918 roku a procesy państwowotwórcze w Europie Środkowo-Wschodniej*, Lublin 1996.

⁴⁷ Z. Mańkowski, *Wiek XX. Studia, publicystyka, wspomnienia*, Lublin 2008.

⁴⁸ T. Radzik, *Polonia amerykańska wobec Polski (1918–1939)*, Lublin 1986, 1990; idem, *Społeczno-ekonomiczne aspekty stosunku Polonii amerykańskiej do Polski po I wojnie światowej*, Wrocław 1989; idem, *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej (1945–1990)*, Lublin 1990; idem, *Z dziejów społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej (1945–1990)*, Lublin 1991; idem, *Polska Macierz Szkolna Zagranicą 1953–1993*, Lublin 1995; idem, *Zrzeszenie Nauczycielstwa Polskiego Zagranicą w latach 1941–1991*, Lublin 1993, Londyn 1999.

⁴⁹ Idem, *Stosunki polsko-żydowskie w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach 1918–1921*, Lublin 1988; idem, *Yeshivah Hakhmei Lublin*, Lublin 1994; idem, *Lubelska dzielnica zamknięta. Żydzi w Lublinie (1939–1942)*, Lublin 1999; idem, *Zagłada lubelskiego getta*, Lublin 2007.

⁵⁰ Idem, *W latach dwudziestolecia międzywojennego i w okresie okupacji niemieckiej 1939–1944*, w: T. Radzik, W. Śladkowski, G. Wójcikowski, W. Wójcikowski, *Lublin. Dzieje miasta*, t. II: *XIX i XX w.*, Lublin 2000.

żyjącego już profesora Radzika. Chronologicznie w niektórych badaniach lubelscy naukowcy cofają się do XIX w., a kończą na roku 1989, roku wielkich przemian w Polsce i w Europie. W polu badawczym znajdują się zarówno problemy mniejszości narodowych w dobie najnowszej oraz administracji publicznej w Polsce i Europie — W. Kozyra⁵¹, polityka okupanta wobec Polaków i ruch oporu w latach 1939–1945 — D. Kłapeć⁵², ukraińska myśl polityczna i analiza porównawcza integralnych nacjonalizmów: polskiego i ukraińskiego od końca XIX w. do drugiej połowy XX w. — R. Wysocki⁵³, ale też Cerkiew prawosławna na ziemiach polskich w XX w. — G. Kuprianowicz⁵⁴, życie społeczno-polityczne w Polsce międzywojennej, biografistyka oraz kwestia dekompozycji obozu piłsudczykowski — M. Sioma⁵⁵ oraz partie polityczne — E. Horoch⁵⁶. Zagadnienia gospodarcze, losy Polaków na obczyźnie, relacje polsko-węgierskie na przestrzeni wieków, polityka okupanta radzieckiego na ziemiach polskich w latach 1939–1941 oraz historia Kościoła były domeną M. Wieliczki (1935–2009)⁵⁷, a wojna polsko-bolszewicka 1920 r. i m.in. dzieje społeczności żydowskiej

---

⁵¹ W. Kozyra, *Urząd Wojewódzki w Lublinie w latach 1919–1939*, Lublin 1999; idem, *Działalność wojewody lubelskiego Jerzego Albina de Tramecourta w okresie międzywojennym i w czasie kampanii wrześniowej 1939 roku*, w: *Lublin w dziejach najnowszych*, red. W. Kozyra, Lublin 2002 („Res Historica”, z. 15); idem, *Wojewodowie lubelscy wobec życia społeczno-politycznego na Lubelszczyźnie w latach 1926–1939*, „Annales UMCS”, sectio F, 2003, vol. LVIII; idem, *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918*, Lublin 2009.

⁵² D. Kłapeć, *Działalność agend Rady Głównej Opiekuńczej w powiecie Radzyń Podlaski w okresie okupacji niemieckiej w latach 1940–1944*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” 2001, t. I, s. 129–162; idem, *Działalność Rady Głównej Opiekuńczej na terenie Chełma i powiatu chełmskiego w okresie okupacji niemieckiej w latach 1940–1944*, „Rocznik Chełmski” 2002, t. VIII, s. 257–282. Złożona do druku monografia Rada Główna Opiekuńcza w dystrykcie Lubelskim w latach 1940–1944.

⁵³ R. Wysocki, *Dylemat wyboru tożsamości narodowej. Ludność ukraińska na północnym Podlasiu w warunkach demokratyzacji systemu politycznego w Polsce w latach 1989–2004*, w: *Mniejszości narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej po upadku komunizmu*, pod red. B. Halczaka, Zielona Góra 2006, s. 175–208; idem, *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Geneza, struktura, program, ideologia*, Lublin 2003; idem, *Początki parlamentaryzmu ukraińskiego w XX wieku — powstanie i ewolucja Ukraińskiej Centralnej Rady*, w: *Kompromis czy konfrontacja? Studia z dziejów parlamentaryzmu rosyjskiego początku XX wieku*, pod red. M. Korzeniowskiego, K. Latawca i D. Tarasiuka, Lublin 2009, s. 188–199.

⁵⁴ Zob. nieopublikowana, ale ważna dla problematyki praca doktorska G. Kuprianowicza, *Ukraińcy na Chełmszczyźnie i Podlasiu Południowym w dwudziestoleciu międzywojennym (1918–1939)*, t. I–II, Lublin 1997.

⁵⁵ M. Sioma, *Sławoj Felicjan Składkowski 1885–1962. Żołnierz i polityk*, Lublin 2005; idem, *Przewrót majowy w komentarzach i ocenach Brytyjczyków w świetle raportów Poselstwa brytyjskiego w Warszawie*, w: *Zamach stanu Józefa Piłsudskiego 1926 roku*, pod red. M. Siomy, Lublin 2007, s. 111–132; idem, *Geneza i założenia programowe Związku Pracy Państwowej*, „Niepodległość” 2008, t. LVIII, s. 236–256; idem, *Zawsze wierni. Środowisko piłsudczyków „palestyńskich” wobec postaci Józefa Piłsudskiego (1941–1944)*, w: *Post hominum memoriam. Profesorowi Januszowi Farysiowi — uczniowie i przyjaciele*, Gorzów Wlkp. 2009, s. 191–207.

⁵⁶ E. Horoch, *Komunistyczna Partia Polski w województwie lubelskim w latach 1918–1938*, Lublin 1993.

⁵⁷ M.in. M. Wieliczko, *Jeniectwo wojenne Polaków w Rosji w latach 1503–1918. Określanie problemu*, Lublin 1998; idem, *Dzieje społeczne Polaków w warunkach okupacji 1939–1944/45*, Lublin 1999; idem, *Polski przemysł naftowy pod niemiecką okupacją w latach 1939–1945*, Lublin 2001; idem, *Jaśło 1944–1945. Dokumenty zagłady i powrotu do życia*, Jaśło 2004.

na Mazowszu — J. Szczepańskiego⁵⁸. Wreszcie czasy całkiem nam współczesne a w nich miejsce i rola propagandy PRL — to domena M. Mazura⁵⁹.

R. Litwiński, aktualny (od 2010 r.) kierownik zakładu, zajmuje się dziejami policji II Rzeczypospolitej i tej problematyce poświęcił wiele studiów naukowych⁶⁰. Píše także o polityce władz państwowych II RP wobec ziem Małopolski Wschodniej, a także o elitach politycznych II RP.

Zakład Historii Społecznej, o którym wspomniałam wyżej, powstał w 2004 r., a jego kierownikiem został prof. dr hab. Zbigniew Zaporowski. W Zakładzie pracują: em. prof. dr hab. Z. Mańkowski, dr hab. Janusz Wrona, prof. nadzw., i dr Mirosław Szumiło. Koncepcją prof. Zaporowskiego jest prowadzenie badań naukowych zakładu wokół problematyki społecznej i politycznej PRL. Zgodnie z zainteresowaniami indywidualnymi pracownicy tego zakładu badają kwestie: mniejszości narodowych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem mniejszości ukraińskiej; system polityczny II Rzeczypospolitej, postawy społeczeństwa polskiego i politykę okupanta niemieckiego podczas II wojny światowej, prowadzą studia nad genezą i postawami społecznymi PRL, a także badają dzieje regionu lubelskiego.

Z. Mańkowski, przywołany już powyżej, uczestniczy aktywnie w pracach zakładu. Z. Zaporowski, w ostatnim dwudziestoleciu swoje badania skoncentrował na dziejach sejmu i partii politycznych w latach międzywojennych⁶¹. W ostatnich latach skierował uwagę na kwestie ukraińskie, co zaowocowało pracą o Wołyńskim Zjednoczeniu Ukraińskim⁶².

J. Wrona zajmuje się przede wszystkim latami powojennymi ze szczególnym uwzględnieniem „powstawania i funkcjonowania w Polsce powojennego systemu politycznego i społecznego”⁶³, dzięki jego badaniom powstały ważne opracowania tego zagadnienia⁶⁴.

⁵⁸ M.in. J. Szczepański, *Dzieje społeczności żydowskiej powiatów Pułtusk i Maków Mazowiecki*, Warszawa 1993; idem, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa–Pułtusk 1995; idem, *Społeczeństwo Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920*, Warszawa 2000; idem, *Społeczność żydowska Mazowsza w XIX–XX w.*, Pułtusk 2005.

⁵⁹ M. Mazur, *Propagandowy obraz świata. Polityczne kampanie prasowe w PRL w latach 1956–1980. Model analityczno-koncepcyjny*, Warszawa 2003; idem, *Polityczne kampanie prasowe w okresie rządów Władysława Gomułki*, Lublin 2004; idem, *Rezonans ucieczki Józefa Światły w aparacie bezpieczeństwa, agenturze i społeczeństwie*, „Przegląd Historyczny” 2006, z. 3; idem, *O człowieku tendencyjnym. Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009.

⁶⁰ R. Litwiński, *Policja Państwowa w województwie lubelskim w latach 1919–1939*, Lublin 2001; idem, *Korpus policji w II Rzeczypospolitej. Służba i życie prywatne*, Lublin 2007; idem, *Policja Państwowa w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Organizacja i główne kierunki działania*, „Ucrainica Polonica” (Київ–Житомир) 2004, t. I; idem, *Funkcjonariusze Policji Państwowej pod radziecką okupacją na północno-wschodnich terenach II Rzeczypospolitej*, w: *Polacy — Żydzi — Białorusini — Litwini na północno-wschodnich ziemiach Polski a władza radziecka (1939–1944). W kręgu mitów i stereotypów*, pod red. A. Gnatowskiego i D. Boćkowskiego, Białystok 2005, s. 159–175; idem, *Skutki działań wojennych w 1939 r. dla policji w Małopolsce Wschodniej*, „Dzieje Najnowsze” 2007, R. XXXIX, nr 2, s. 77–95 i in.

⁶¹ Z. Zaporowski, *Sejm Rzeczypospolitej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Józefa Piłsudskiego, mniejszości narodowe*, Lublin 1999; idem, *Między Sejmem a wiecem. Działalność Komunistycznej Frakcji Poselskiej w latach 1921–1939*, Lublin 1997; idem, *Józef Piłsudski. W kręgu wojska i polityki*, Lublin 1998.

⁶² Idem, *Wołyńskie Zjednoczenie Ukraińskie*, Lublin 2000.

⁶³ Zob. <<http://www.umcs.lublin.pl/pracownicy.php?id=39>> (dostęp: 20.02.2010).

⁶⁴ J. Wrona, *System polityczny w Polsce 1944–1950. Miejsce — funkcje — relacje partii politycznych w warunkach budowy i utrwalania systemu totalitarnego*, Lublin 1995 (nagroda „Polityki” za

W ostatnim dziesięcioleciu J. Wrona prowadzi badania nad procesem współzależności między państwem, Kościołem a społeczeństwem w latach PRL⁶⁵, współpracuje też z Lubelskim Oddziałem IPN.

M. Szumiło bada dzieje mniejszości ukraińskiej w II Rzeczypospolitej poprzez jej elity⁶⁶.

W obu zakładach zainteresowania naukowe pracowników samodzielnych wzmacniane są przewodami doktorskimi, które wskazują na rozwój badań prowadzonych w gronie specjalistów XX w.⁶⁷

Zespół badawczy **Zakładu Metodologii Historii**, kierowanego od 1987 r. przez prof. dr. hab. Jana Pomorskiego, zajmuje się z dużym zaangażowaniem historią „dziejącą się”, czyli współczesną badaczom, tym samym wpisuje się mocno w środowisko historyków XX–wieczników, inicjując m.in. dyskusje naukowe. Problemów, którymi zajmują się obok profesora jego uczniowie: dr E. Solska, dr Piotr Witek i dr Marek Woźniak, jest tak wiele, że wymienię tylko te, które wydają się najistotniejsze. Są to m.in. metodologiczne, teoretyczne i filozoficzne założenia współczesnej historiografii, analityczna filozofia historii XX w., myśl metodologiczna historyków polskich po II wojnie światowej, audiowizualna koncepcja źródła historycznego, miejsce i rola uniwersytetu w kulturze współczesnej, edukacja postmodernistyczna — rola i miejsce uniwersytetu w kulturze ponowoczesnej, historiografia a multimedia — problemy „distance learningu” i inne.

J. Pomorski jest autorem kilku monografii i wielu artykułów, które powstały w ostatnim dwudziestoleciu⁶⁸. Warto przy tej okazji wspomnieć szczególne zainteresowanie J. Pomorskiego „Kulturą” paryską i jej redaktorem, Jerzym Giedroyciem, co zaowocowało, dzięki umowie z Maison–Laffitte, udziałem lubelskich historyków w porządkowaniu archiwum „Kultury” po śmierci Redaktora. Brali w nim udział m.in. J. Łosowski, Monika Sędfak,

rok 1995); idem, *Zależni czy suwerenni. Stronnictwo Demokratyczne w województwie lubelskim 1944–1975*, Lublin 1998; idem, *Kampania wyborcza i wybory do Sejmu Ustawodawczego 19 stycznia 1947*, Warszawa 1999.

⁶⁵ Idem, *Antytotitalarna opozycja polityczna na Lubelszczyźnie — utopia czy polityczny realizm?*, w: *Podziemie zbrojne na Lubelszczyźnie wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1956*, red. S. Poleszak, A. Puławski, Warszawa 2002, s. 29–43; idem, *Kryteria bezpieczeństwa PRL w myśli politycznej PPR/PZPR w latach 1944–1989*, w: *Niepodległość, zależność, suwerenność. Problematyka zagraniczna w najnowszej polskiej myśli politycznej*, red. W. Paruch, K. Trembicka, Lublin 2007, s. 15–40; idem, *Ks. Wojciech Olech, kanclerz kurii biskupiej w Lublinie — szukanie modus vivendi*, w: *Od Piłsudskiego do Wałęsy. Studia z dziejów Polski w XX wieku. Księga jubileuszowa w 70 rocznicę urodzin prof. Andrzeja Paczkowskiego*, Warszawa 2008, s. 179–212.

⁶⁶ M. Szumiło, *Antoni Wasyńczuk 1885–1935. Ukraiński działacz narodowy i polityk*, Lublin 2006; idem, *Ukraińska elita polityczna w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Dzieje Najnowsze” 2002, R. XXXIV, nr 3; idem, *Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928–1939) — autoreferat*, „Dzieje Najnowsze” 2004, R. XXXVI, nr 4.

⁶⁷ W latach 1994–2010 prof. Z. Mańkowski wypromował 17 doktorów, prof. dr hab. T. Radzik w latach 1997–2009 — 13 doktorów, prof. dr hab. Z. Zaporowski — 6 doktorów, a dr hab. J. Wrona — 4 doktorów.

⁶⁸ J. Pomorski, *Metodologiczne problemy narracji historycznej*, Lublin 1990; idem, *Paradygmat „New economic history”. Studium z teorii rozwoju nauki historycznej*, Lublin 1995; *Światopoglądy historiograficzne*, pod red. J. Pomorskiego, Lublin 2002; *Historia, metodologia, współczesność*, red. J. Pomorski, Lublin 1998 („Res Historica”, z. 6); idem, *Czy scjentyzm w historiografii końca XX wieku jest całkiem passé?*, „Historyka. Studia metodologiczne” 2000, t. XXX, s. 17–25; idem, *Historiografia i pamięć. Myśl historyczna Jerzego Giedroycia*, w: *Ostatni obywatele Wielkiego Księstwa Litewskiego*, red. T. Bujnicki, K. Stępnik, Lublin 2005, s. 155–170.

Małgorzata Nossowska, Tomasz Czarnota i in. Z tego interesującego doświadczenia powstały prace doktorskie M. Sędlak⁶⁹ i T. Czarnoty⁷⁰.

M. Woźniak zajmuje się mitem historycznym i mitologizacją dziejów oraz rolą wyobraźni w badaniach historycznych⁷¹. P. Witek uwagę badawczą skupił m.in. na zagadnieniu historii w nowych mediach czy wpływie mediów audiowizualnych na kształtowanie świadomości społecznej⁷². E. Solska podjęła się przedstawienia nowoczesnego spojrzenia na Europejską Przestrzeń Edukacyjną⁷³.

Historia XX stulecia uprawiana jest także w **Zakładzie Historii Polski XIX w.**, kierowanym od 2006 r. przez prof. dr. hab. Jana Lewandowskiego, oraz w **Zakładzie Historii Powszechnej XIX w.**, kierowanym od tego samego roku przez prof. dr. hab. Małgorzatę J. Willaume. W ostatnim dwudziestolecu zakłady te były jednym **Zakładem Historii Nowożytnej**, kierowanym w latach 1982–2001 przez prof. dr. hab. Albina Kopruckowiaka, a po jego przejściu na emeryturę, w latach 2001–2005 przez prof. dr. hab. Wiesława Śladkowskiego. I chociaż z założenia pracownicy tych jednostek zajmują się początkiem XX w., latami I wojny światowej, to w niektórych kwestiach szczegółowych, wynikających z ich zainteresowań badawczych, wykraczają poza lata Wielkiej Wojny.

A. Kopruckowiak wiele uwagi poświęcił wsi lubelskiej w latach rewolucji 1905–1907⁷⁴, szkolnictwu polonijnemu⁷⁵, lokalnym społecznościom Lubelszczyzny⁷⁶, a także lubelskiemu ziemiaństwu⁷⁷.

⁶⁹ M. Sędlak, *Zygmunt Hertz w środowisku paryskiej „Kultury” — próba biografii*, Lublin 2007 (promotor: prof. dr. hab. J. Pomorski, praca niepublikowana).

⁷⁰ T. Czarnota, *To zawsze zostanie dla potomności... Archiwalia w kręgu myśli i prac Jerzego Giedroycia*, Lublin 2009 (promotor: dr. hab. K. Skupieński, prof. nadzw., praca niepublikowana).

⁷¹ M. Woźniak, *Doświadczenie historii. Kulturowy i społeczny wymiar mitu rewolucji*, Lublin 2003; idem, *Mit historyczny jako narzędzie i przedmiot badań*, „Historyka. Studia metodologiczne” 2003, t. XXXIII; idem, *Przeszłość jako przedmiot konstrukcji. O roli wyobraźni w badaniach historycznych*, Lublin 2010.

⁷² P. Witek, *Metafora źródła — czyli film w funkcji poznawczej*, „Przegląd Humanistyczny” 2002, nr 1 (370), s. 57–70; idem, *Kultura. Film. Historia. Metodologiczne problemy doświadczenia audiowizualnego*, Lublin 2005; idem, *Oswajanie przeszłości w epoce ekranów. Audiowizualne gry kulturowe jako nowe formy konstruowania historycznych światów możliwych*, w: *Worlds in the Making: Constructivism and Postmodern Knowledge*, pod red. E. Lorek-Jezińskiej, T. Sitek-Piskozub, K. Więckowskiej, Toruń 2006, s. 453–466.

⁷³ E. Solska, *Duch liberalizmu a projekt europejskiej przestrzeni edukacyjnej*, Lublin 2006 (rozprawa doktorska); eadem, *Pamięć uniwersytetu i projekt Europejskiej Przestrzeni Edukacyjnej*, „Kultura i Historia” 2006, nr 10 <<http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/152>> (dostęp: 15.02.2010).

⁷⁴ A. Kopruckowiak, *W dniach rewolucji [1905–1907]*, w: *Z przeszłości dalekiej i bliskiej. Szkice z dziejów Lubelszczyzny*, pod red. A. Kopruckowiaka i W. Śladkowskiego, Lublin 1980, s. 214–232.

⁷⁵ Idem, *Kilka uwag o polskojęzycznych podręcznikach szkolnych na Litwie po II wojnie światowej*, w: *Wilno-Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur. Materiały I Międzynarodowej Konferencji. Białystok 21–24 IX 1989*, t. III, pod red. E. Feliksiak, Białystok 1992, s. 263–274; idem, *Oświata i szkolnictwo polonijne*, w: *Polonia w Europie*, pod red. B. Szydłowskiej-Cegłowej, Poznań 1992, s. 91–116; idem, *Oświata polska na Litwie, w Rumunii i w Czechosłowacji po drugiej wojnie światowej (1945–1988)*, w: *Działalność oświatowa w wybranych społecznościach polonijnych*, pod red. A. Kopruckowiaka, Lublin 1994, s. 89–123 i in.

⁷⁶ Idem, *Liceum Ogólnokształcące w Milanowie 1945–1995*, Lublin–Milanów 1996 i in.

⁷⁷ Idem, *Dobra ziemskie Czemierniki i ich właściciele w XIX i XX wieku*, w: *Spółczesność, armia i polityka w dziejach Polski i Europy. Studia z dziejów politycznych i wojskowych dedykowane Profesorowi*

W. Śładkowski, wybitny znawca dziejów Francji przełomu XIX i XX stulecia, polsko-francuskich związków politycznych, naukowych i kulturalnych w tej epoce, stworzył w latach 70. XX w. model badawczy, studiując nastawienie opinii publicznej we Francji wobec sprawy polskiej w czasie I wojny światowej⁷⁸. W ostatnim dwudziestolecu ogłosił dwie ważne monografie. Pierwsza to poszerzone wydanie biografii Georges'a Clemenceau⁷⁹, druga to dzieje polskiej rodziny emigrantów — Gierszyńskich, którzy pozostali we Francji i służąc tej drugiej ojczyźnie, służyli też Polsce⁸⁰. Polacy i Polonia francuska zajmują szczególnie miejsce w badaniach W. Śładkowskiego. Liczne studia odnoszą się do roli Polaków w latach I wojny światowej⁸¹, a także ich miejsca w kulturze Francji do 1918 r.⁸²

Zainteresowania badawcze Jana Lewandowskiego początkowo obejmowały sytuację Królestwa Polskiego w latach I wojny światowej⁸³. Po dwuletnim pobycie w Tartu i w Tallinie (1996–1998), w charakterze profesora historii i literatury polskiej, podjął on badania nad losami Polaków w Estonii⁸⁴, a także zajął się dziejami współczesnymi tego państwa, czego rezultatem był podręcznik do dziejów Estonii w XX w.⁸⁵

Agnieszka Kidzińska z Zakładu Historii Polski XIX w. wiele uwagi poświęca myśli po-

---

Benowowi Miśkiewiczowi z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin, red., A. Czubiński, B. Lapis, C. Łuczak, Poznań 2002, s. 341–363; idem, *Determinanty aktywności kulturalnej ziemian lubelskich w latach 1795–1939*, w: *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie. Materiały II sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamoyskich w Kozłowie 22–24 maja 2002*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2003, s. 9–30 i in.

⁷⁸ Problematykę tę przybliżał też w późniejszych studiach, zob. W. Śładkowski, *Uwagi o polityce Francji wobec sprawy polskiej w latach I wojny światowej*, w: *Powrót Polski na mapę Europy...*, s. 73–80.

⁷⁹ W. Śładkowski, *Ojciec zwycięstwa. Georges Clemenceau*, wyd. II, Lublin 1998. Warto dodać, że W. Śładkowski zarysował też sylwetkę wybitnego generała francuskiego Ferdinanda Focha, zob. idem, *Ferdinand Foch (szkic do portretu)*, „Dzieje Najnowsze” 1999, R. XXXI, nr 3, s. 189–208.

⁸⁰ Idem, *Wysepka polska we Francji. U Marii i Henryka Gierszyńskich w Ouarville 1878–1930*, Lublin 2005.

⁸¹ Idem, *Opcje polityczne Henryka Sienkiewicza w latach 1914–1916*, w: *Henryk Sienkiewicz. Twórczość i recepcja*, red. L. Ludorowski, Lublin 1991, s. 405–417; idem, *Emigracja polska we Francji wobec niepodległości Polski*, w: *Polonia i odbudowa państwa polskiego w 1918 r.*, red. W. Śładkowski, Warszawa–Lublin 1991, s. 93–108; idem, *Czyn niepodległościowy Polonii francuskiej*, w: *Polonia w walce o niepodległość i granice Rzeczypospolitej 1914–1921*, red. A. Koseski, Pułtusk 1999, s. 55–73; idem, *Agitacja przeciwko Armii Polskiej we Francji w świetle akt policji francuskiej*, w: *Ojczyzna i Wolność. Prace ofiarowane prof. J. Ziółkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. A. Barańska, W. Matwiejczyk, E. M. Ziółek, Lublin 2000, s. 449–459.

⁸² Idem, *Polacy we francuskiej nauce historycznej przełomu XIX i XX stulecia*, „Annales UMCS”, sec. F, 1988/1989 [druk:1990], vol. XLIII/XLIV, s. 139–153; idem, *Wstęp*, Rozdz. III: *Polacy w nauce, literaturze i sztuce francuskiej na przełomie stuleci (1871–1918)*, w: W. Śładkowski, M. Willaume, S. Wiśniewski, *Polska obecność w kulturze Francji. XVIII–XX wiek (do 1939 r.)*, red. nauk. W. Śładkowski, Lublin 1991.

⁸³ Zob. J. Lewandowski, *Królestwo Polskie wobec Austro–Węgier 1914–1918*, Warszawa 1986; idem, *Austro–węgierska administracja okupacyjna w Królestwie Polskim w latach 1914–1918*, w: *Z dziejów administracji w Małopolsce w XVI–XX wieku*, pod red. D. Kupisza, Radom 2003, s. 43–50.

⁸⁴ *Uniwersytet w Tartu a Polacy. Rola doradczyków w polskiej nauce, kulturze i polityce XIX i XX wieku*, pod red. S. G. Isakowa i J. Lewandowskiego, Lublin 1999; idem, *Polaków w Estonii przeszłość, teraźniejszość i perspektywy*, w: *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość Polaków na Wschodzie*, pod red. M. Szczerbińskiego i T. Wolszy. Gorzów Wielkopolski 2001, s. 307–313.

⁸⁵ Idem, *Estonia*, Warszawa 2001.

litycznej polskich stronnictw przełomu XIX XX w., w tym szczególnie stronnictw prawicowych. Podstawowa jej praca dotyczy Stronnictwa Polityki Realnej⁸⁶.

Andrzej Przegaliński w badaniach nad dziejami lubelskiego ziemiaństwa przełomu XIX i XX stulecia, wkroczył nieco w minione stulecie⁸⁷.

W **Zakładzie Historii Powszechnej XIX wieku** można także zauważyć wyraźne zainteresowanie XX w., szczególnie zaś zainspirowane przez W. Śladkowskiego zainteresowanie I wojną światową.

M. Willaume wiele uwagi poświęciła polsko–francuskim kontaktom naukowym w latach międzywojennych i po wojnie⁸⁸. Zajął się sylwetką Zygmunta Lubicz–Zaleskiego, delegata Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w latach międzywojennych we Francji, opublikowała m.in. jego wspomnienia⁸⁹. Szczególnie wyraźne zainteresowanie XX w. obecne jest w podręczniku historii współczesnej Rumunii⁹⁰.

M. Nossowska, pozostająca we francuskim kręgu zainteresowań zakładu, od pewnego już czasu zajmuje się postacią Rosy Bailly — Francuzki, która pokochała Polskę. Publikowane artykuły wskazują, że Nossowska podjęła zarazem badania polsko–francuskich relacji w XX w.⁹¹

W kręgu polsko–szwajcarskich związków początku XX w., głównie podczas I wojny światowej, pozostają badania naukowe Piotra Bednarza⁹², natomiast Joanna Złotkiewicz–

⁸⁶ A. Kidzińska, *Stronnictwo Polityki Realnej 1905–1923*, Lublin 2007; eadem, *Stosunki Erazma Piltza z francuskim MSZ w czasie I wojny światowej*, w: *Ku Niepodległej. Ścieżki polskie i francuskie. 1795–1918*, pod red. M. Willaume, Lublin 2005; eadem, *Postawy członków Stronnictwa Polityki Realnej wobec służby Polaków w armiach zaborczych podczas I wojny światowej*, w: *Między irredentą a kolaboracją. W obcym mundurze. Konferencja historyczna w Kielcach 17–18 XI 2009*, w druku.

⁸⁷ Zob. A. Przegaliński, *Spoleczna działalność ziemiaństwa lubelskiego w latach 1864–1914*, Lublin 2009.

⁸⁸ M. Willaume, *Humanści polscy nad Sekwaną w latach 1919–1939. O polsko–francuskich kontaktach w dziedzinie nauk humanistycznych*, Lublin 1989; eadem, *Polska obecność w nauce i sztuce francuskiej w latach 1919–1939*, w: W. Śladkowski, S. Wiśniewski, M. Willaume, *Polska obecność w kulturze Francji...*, s. 110–161; eadem, *Zygmunt Lubicz–Zaleski (1882–1967). Między Francją a Polską*, w: *Losy Polaków żyjących na obczyźnie i ich wkład w rozwój kultury i nauki krajów osiedlenia na przestrzeni wieków. Materiały III Sympozjum Biografistyki Polonijnej. Rzym 25–26 września 1998. W hołdzie Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II z okazji XX-lecia pontyfikatu*, red. A. i Z. Judyccy, Lublin 1998, s. 310–313; eadem, *Dzieje Polski w badaniach Daniela Beauvois*, w: „O nas bez nas” *Historia Polski w historiografiach obcojęzycznych*, moderatorzy: W. Molik, H. Zaliński, Poznań 2007, s. 69–77.

⁸⁹ Z. Lubicz–Zaleski, *Dzienniki*, wstęp, oprac. i przypisy M. Willaume, t. I: *Dziennik nieciągły. 1905–1925*, t. II: *Od Grotowic do Buchenwaldu 1939–1945*, Paryż–Łódź 1998, ss. 316, 216.

⁹⁰ M. Willaume, *Rumunia*, Warszawa 2004; zob. także A. Koseski, M. Willaume, *Nowe kraje Unii Europejskiej. Bułgaria, Rumunia*, Warszawa 2007, s. 75–143.

⁹¹ M. Nossowska, *Embarras de richesse, czyli historia rujnującego spadku (próby stworzenia przez Rosę Bailly ośrodka polskiego w Lechâlet k. Dijon)*, „Dzieje Najnowsze” 2009, R. XLI, nr 1, s. 61–74; eadem, *Listy do Polaków Rosy Bailly jako odbicie losów polskich żołnierzy internowanych we Francji po czerwcu 1940 roku*, „Annales UMCS”, sec. F, 2008, vol. LXIII, s. 91–105; eadem, *AMPOL — „polsko”–francuskie biuro prasowe*, „Rocznik Lubelski” 2009, t. XXXV, s. 155–165.

⁹² P. Bednarz, *Edmond Privat i jego działalność na rzecz Polski w czasie pierwszej wojny światowej*, Lublin 2003; idem, *Szwajcarscy korespondenci wojenni w Królestwie Polskim 1914–1915*, w: *Ważna obecność. Przedstawiciele państw i narodów europejskich wśród mieszkańców międzyrzecza Bugu i Pilicy w XVII–XIX w.*, red. A. Górak, K. Latawiec, Radzyń Podlaski–Radom 2006, s. 277–291; idem, *Uwarunkowania obecności kwestii polskiej w prasie szwajcarskiej 1914–1918*, „Dzieje Najnowsze”

Kłębukowska skierowała uwagę ku Wielkiej Brytanii⁹³.

W **Zakładzie Historii Krajów Europy Wschodniej** prowadzone są badania nad dziejami Polaków w imperium rosyjskim w latach 1905–1920. Przedmiotem zainteresowania kierownika zakładu, dr. hab. Marka Mądzika, prof. nadzw., oraz jego współpracowników: dr. hab. Leszka Piątkowskiego, prof. nadzw., dr. Mariusza Korzeniowskiego, dr. Jarosława Nieścioruka, dr. Krzysztofa Latawca i dr. Dariusza Tarasiuka jest polska aktywność w organizacjach politycznych, społecznych i kulturalnych na przełomie XIX/XX w.⁹⁴, dzieje polskich uchodźców podczas I wojny światowej⁹⁵.

W **Zakładzie Archiwistyki** kierowanym przez dr. hab. Krzysztofa Skupieńskiego, prof. nadzw., dzieje najnowsze obecne są głównie w badaniach naukowych prof. dr. hab. Edwarda Kołodzieja, dr. Tomasza Czarnoty i dr. Marka Konstankiewicza.

E. Kołodziej wiele miejsca poświęcił Polonii i Polakom poza granicami kraju⁹⁶; jest także współwydawcą protokołów i referatów ze zjazdów konsulów polskich lat międzywojennych⁹⁷. Kwestie struktur biurokratycznych i działalność kancelarii różnych in-

---

2008, R. XL, nr 2, s. 3–17; idem, *Kwestia aspiracji politycznych narodów zachodnich rubieży Rosji w IV Dumie Państwowej w świetle prasy szwajcarskiej 1914–1917*, w: *Kompromis czy konfrontacja?...*, s. 177–187; idem, *Szwajcarska historiografia II wojny światowej — główne zagadnienia*, „Dzieje Najnowsze” — 2009, R. XLI, nr 3, s. 229–239.

⁹³ J. Złotkiewicz-Kłębukowska, *Stanowisko prasy brytyjskiej wobec sprawy polskiej w czasie pierwszej wojny światowej*, Lublin 2003; eadem, *Prasa brytyjska o Polsce w ostatnich miesiącach caratu*, „Annales UMCS”, sec. F, 2002, vol. LVII, s. 197–209.

⁹⁴ М. Мондзик, *Деятельность Польского общества помощи жертвам войны в Сибири в годы Первой мировой войны*, w: *Сибирь в истории и культуре польского народа*, red. П. Романов, Москва 2002, s. 317–326; M. Mądzik, *Pułtawski Oddział Polskiego Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny i jego działalność w latach 1915–1917*, w: *Ku Niepodległej...*; idem, *Polskie organizacje ratownicze w akcji niesienia pomocy Polakom — obcoppodany w Rosji w latach I wojny światowej*, w: *Historia — Polityka — Społeczeństwo. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Henrykowi Cimkowi*, red. W. Bonusiak i in., Rzeszów 2008; M. Korzeniowski, *Na wygnanym szlaku... Działalność Centralnego Komitetu Obywatelskiego Królestwa Polskiego na Białorusi w latach 1915–1918*, Lublin 2001; idem, *Uchodźcy z Królestwa Polskiego na Białorusi w latach 1915–1918*, „Acta Albaruthenica” (Mińsk) 2003, t. III, s. 59–68; idem, *Pomoc religijna Centralnego Komitetu Obywatelskiego na Białorusi w latach 1915–1918*, w: *Peregrinatio ad Veritatem. Studia ofiarowane Profesor Aleksandrze Witkowskiej z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. U. Borkowska OSU, C. Deptuła, Z. Piłat, E. Wiśniowski, Lublin 2004, s. 223–237; idem, *Za Złotą Bramą. Działalność społeczno-kulturalna Polaków w Kijowie w latach 1905–1920*, Lublin 2009.

⁹⁵ M. Korzeniowski, M. Mądzik, D. Tarasiuk, *Tułaczy los. Uchodźcy polscy w imperium rosyjskim w latach pierwszej wojny światowej*, Lublin 2007; D. Tarasiuk, *Między nadzieją a niepokojem. Polacy na Białorusi wobec rewolucji lutowej 1917 r.*, „Acta Albaruthenica” (Mińsk), 2003, t. III, s. 78–81; idem, *Między nadzieją a niepokojem. Działalność społeczno-kulturalna i polityczna Polaków na wschodniej Białorusi w latach 1905–1918*, Lublin 2007; idem, *Wpływ teatru polskiego na kształtowanie świadomości narodowej Polaków na Białorusi na początku XX wieku*, w: *Między irredentą a kolaboracją. Postawy społeczeństwa polskiego wobec zaborców. W kręgu nauki i sztuki*, red. N. Kasparek, A. Szmyt, Olsztyn 2009.

⁹⁶ M.in. E. Kołodziej, *Dzieje Polonii w zarysie 1918–1939*, Warszawa 1991; idem, *Organizacje polskie w Mandżurii w latach 1917–1920*, w: *Polonia w walce o niepodległość i granice Rzeczypospolitej...*, s. 170–194.

⁹⁷ *Zjazdy i konferencje konsulów polskich w USA i Kanadzie. Protokoły i referaty 1920–1938*, oprac. E. Kołodziej, T. Radzik, Lublin 2004; *Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Niemczech. Protokoły*

stytucji znalazły się w polu zainteresowań T. Czarnoty⁹⁸, M. Konstankiewicza⁹⁹ oraz E. Kołodzieja¹⁰⁰.

Można zatem śmiało powiedzieć, iż w Instytucie Historii dzieje najnowsze są uprawiane w wielu aspektach: od wydarzeń politycznych, przez biografistykę oraz dzieje grup społecznych po zawią historyę PRL.

Historia XX w. od 1991 r. uprawiana jest także w **Zakładzie Myśli Politycznej Wydziału Politologii**, którym kieruje dr hab. Ewa Maj, prof. nadzw. Początkowo kierownikiem zakładu był prof. dr hab. Jan Jachymek, który zajmuje się historią polskiego ruchu ludowego¹⁰¹. Zespół badawczy tworzą dr hab. Alicja Wójcik, prof. nadzw., dr hab. Krystyna Trembicka, prof. nadzw., dr hab. Antoni Mieczkowski, dr hab. Waldemar Paruch, dr Aneta Dawidowicz, dr Eleonora Kirwiel, dr Ewelina Podgajna, dr Marcin Wichmanowski. Dorobek naukowy pracowników zakładu jest imponujący. Ich zainteresowania badawcze obracają się wokół kwestii polskiej myśli politycznej (XIX–XX w.), jej meandrów w ruchu ludowym, narodowym, nacjonalistycznym, niepodległościowym i komunistycznym. Zajmują się m.in. także genezą i rozwojem polskiego nacjonalizmu, biografistyką polityczną oraz historią regionu lubelskiego w XIX–XX w. Mocną stroną zakładu są biografie działaczy i polityków ludowych¹⁰². Zagadnieniami myśli politycznej w latach przedwojennych, a także w Polsce

i sprawozdania 1920–1939, oprac. E. Kołodziej, H. Chałupczak, Lublin 1999; *Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Niemczech. Referaty 1928–1938*, oprac. iidem, Lublin 2001; *Zjazdy i konferencje konsulów polskich we Francji. Protokoły i referaty 1931–1938*, oprac. iidem, Lublin 2009.

⁹⁸ T. Czarnota, „Dyktatura oświecona”. *Problematyka organizacji i zarządzania w Instytucie Literackim w Paryżu, w: Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. II, red. A. Górak, D. Magier, Lublin–Siedlce 2009, s. 359–379.

⁹⁹ M. Konstankiewicz, *Kancelarie starostw województwa lubelskiego w latach 1919–1939*, „Dzieje Najnowsze” 2006, R. XXXVIII, nr 3 s.137–143; idem, *Rola starosty powiatowego w załatwianiu spraw urzędowych w okresie II Rzeczypospolitej*, w: *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. I, red. A. Górak, I. Łuć, D. Magier, Lublin–Siedlce 2008, s. 417–431.

¹⁰⁰ E. Kołodziej, *Organizacja centrali i placówek Ministerstwa Spraw Zagranicznych w latach 1918–1945 i pozostałe po nich akta*, „Archeion” 2000, t. IV, s. 203–220; idem, *Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej w Lipsku w latach 1923–1939. Organizacja i działalność*, w: *Na szachownicy dziejów i międzynarodowej polityki. Księga dedykowana profesorowi Zbigniewowi Brzezińskiemu*, pod red. J. Farysia i M. Szczerbińskiego, Gorzów Wlkp. 2006, s. 255–269.

¹⁰¹ J. Jachymek, *Myśl polityczna Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie” 1918–1931*, Lublin 1982; idem, *Polskie Stronnictwo Ludowe — Lewica 1913–1924. Studium o powstaniu, działalności i rozkładzie ugrupowania politycznego*, Lublin 1991; J. Jachymek, A. Pomarański, *Cukrownia „Klemensów” 1894–1994*, Lublin 1994; *Sojusznicy i przeciwnicy ruchu ludowego 1895–1995*, pod red. J. Jachymka, Lublin 1996; *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918–1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2001 (wersja angielska Lublin 2003).

¹⁰² Zob. m.in. E. Maj, *Jan Ludwik Popławski (1854–1906). Poglądy i działalność polityczna*, Lublin 1991; eadem, *Roman Dmowski i Związek Ludowo-Narodowy (1919–1928)*, „Kwartalnik Historyczny” 1993, R. C, z. 2, s. 37–54; A. Wójcik, *Myśl polityczna Stanisława Augusta Thugutta (1873–1941)*, Lublin 1992; A. Mieczkowski, *Błażej Stachurski (1880–1939). Życie, działalność, poglądy*, Lublin 1998; idem, *Ksiądz Jan Mazur, Lubelski Brat Albert*, Lublin 2009; A. Dawidowicz, *Zygmunt Balicki (1858–1916). Działacz i teoretyk polskiego nacjonalizmu*, Kraków 2006; M. Wichmanowski, *Aleksander Bogusławski (1887–1963). Polityk ruchu ludowego*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 1998, nr 30, s. 231–254.

Ludowej z dobrym skutkiem zajmują się K. Trembicka i W. Paruch¹⁰³. O czasach po 1945 r. piszą m.in. A. Dawidowicz¹⁰⁴ i E. Podgajna¹⁰⁵.

W Instytucie Historii i Teorii Państwa i Prawa UMCS, w **Katedrze Historii Państwa i Prawa**, kierowanej przez prof. dr. hab. Wojciecha Witkowskiego, ukazała się niezwykle ważna i pomocna także historykom praca pióra dr. hab. Andrzeja Wrzyszcza, poświęcona Generalnemu Gubernatorstwu¹⁰⁶, co należy z satysfakcją odnotować.

Odrębną placówką pozauniwersytecką jest działający od roku 2000 w Lublinie **Oddział Instytutu Pamięci Narodowej**. Historycy skupieni są głównie w Oddziałowym Biurze Edukacji Publicznej, którym kieruje dr Sławomir Poleszak. Jak sami podkreślają, ich zadaniem jest z jednej strony przygotowanie solidnych rozpraw naukowych, z drugiej zaś szeroka edukacja historyczna. W ciągu dziewięciu lat udało się w Lublinie stworzyć profesjonalny zespół badawczy, złożony z historyków obu uczelni, należą do niego: S. Poleszak, R. Wnuk (KUL); Małgorzata Choma-Jusińska, Jacek Wołoszyn (UMCS); Sebastian Piątkowski. Nie do przecenienia są wcześniejsze doświadczenia naukowe wyniesione z seminarium profesora Strzembosza przez S. Poleszaka i R. Wnuka, samodzielnych pracowników naukowych¹⁰⁷. Sukcesem zakończyła się praca (2002–2007) nad *Atlasem polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, w której uczestniczyło ponad 50 historyków z Polski i kilkunastu kartografów. Praca w 2007 r. została uznana przez Fundację im. O. Haleckiego za najlepszą

---

¹⁰³ K. Trembicka, *Między apologią a negacją. Studium myśli politycznej Komunistycznej Partii Polski w latach 1918–1932*, Lublin 1995; W. Paruch, K. Trembicka, *Typologia systemów bezpieczeństwa w XIX i XX w.*, Lublin 1996; W. Paruch, *Od konsolidacji państwowej do konsolidacji narodowej. Mniejszości narodowe w myśli politycznej obozu pilsudczykowskiego (1926–1939)*, Lublin 1997; idem, *Myśl polityczna obozu pilsudczykowskiego*, Lublin 2005; idem, *Polityczny realizm a romantyczne i pozytywistyczne inspiracje w pilsudczykowskiej myśli politycznej (1918–1939)*, w: *Marzyciele i realności. O roli tradycji w rodzimej myśli politycznej od upadku powstania styczniowego do XXI wieku*, red. T. Sikorski, A. Wątor, Szczecin 2009, s. 250–258; K. Trembicka, *Okrągły Stół w Polsce — mity i stereotypy*, „Studia Polityczne” 2004, nr 15, s. 79–109; eadem, *Biała legenda Okragłego Stołu, w: Idee, państwo, ludowcy. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Jana Jachymka*, red. E. Maj, S. Michałowski, A. Wójcik, Lublin 2009, s. 400–407.

¹⁰⁴ Zob. A. Dawidowicz, *Tygodnik Powszechny” wobec kwestii antysemityzmu w Polsce powojennej*, w: *Idee, państwo, ludowcy...*, s. 369–381.

¹⁰⁵ E. Podgajna, *Działalność Stefana Korbońskiego w okresie II wojny światowej i w Polskim Stronnictwie Ludowym (PSL)*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 2008, nr 35, s. 349–370; eadem, *Państwo w myśli politycznej ruchu ludowego na przełomie XX i XXI wieku, w: Między Europą naszych pragnień a Europą naszych możliwości*, t. I, red. J. Faryś, T. Sikorski, P. Słowiński, Gorzów Wlkp. 2007, s. 127–138.

¹⁰⁶ A. Wrzyszczyk, *Okupacyjne sądownictwo niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945. Organizacja i funkcjonowanie*, Lublin 2008.

¹⁰⁷ Już po powstaniu IPN opublikowali: S. Poleszak, *Podziemie antykomunistyczne w Łomżyńskim i Grajewskim (1944–1957)*, Warszawa 2004; zob. także *Podziemie zbrojne na Lubelszczyźnie wobec dwóch totalitaryzmów...*; *Polskie podziemie niepodległościowe na tle konspiracji antykomunistycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1944–1956*, pod red. S. Poleszaka, Warszawa–Lublin 2008; R. Wnuk, „*Za pierwszego Sowietą*”. *Polska konspiracja na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej (wrzesień 1939–czerwiec 1941)*, Warszawa 2007; R. Wnuk do 2009 r. był koordynatorem programu badawczego IPN *Aparat represji w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956*.

książkę historyczną¹⁰⁸. W tej problematyce mieści się też pionierska praca J. Wołoszyna¹⁰⁹.

Ważne miejsce w badaniach zajmują kwestie mniejszości ukraińskiej¹¹⁰ i żydowskiej¹¹¹. Udział lubelskich badaczy jest tutaj znaczący. Przygotowano opracowania i dokumenty dotyczące Kościoła katolickiego i jego położenia po 1945 r. oraz w latach 70. XX w.¹¹² W ramach rekonstrukcji aparatu bezpieczeństwa w Polsce Ludowej od 2004 r. publikowane są informatory o obsadzie personalnej aparatu bezpieczeństwa (1944–1989) w dawnych województwach: lubelskim, chełmskim, zamojskim i siedleckim¹¹³. Pracownicy lubelskiego Oddziału IPN redagują czasopismo naukowe „Pamięć i Sprawiedliwość”, którego pierwszym redaktorem był R. Wnuk; od 2009 r. obowiązki te pełni S. Poleszak, sekretarzem redakcji została M. Choma-Jusińska.

Towarzystwo Instytutu Europy Środkowo–Wschodniej powstało w Lublinie w 1991 r. Wyłonionym wtedy zarządem kieruje prof. dr hab. Jerzy Kłoczowski. Natomiast Instytut Europy Środkowo–Wschodniej, posiadający status jednostki badawczo rozwojowej, powołany został do życia w 2001 r.¹¹⁴ Instytut prowadzi ożywioną działalność naukową i na tym polu współpracuje z Towarzystwem IESW oraz z Międzynarodową Federacją Instytutów Europy Środkowo–Wschodniej. Zespół naukowy Instytutu tworzą obok prof. dr hab. Jerzego Kłoczowskiego: dr hab. Andrzej Gil, dr Tomasz Kapuśniak. W badaniach Instytutu znajdują się miejsce na dzieje najnowsze Europy Środkowo–Wschodniej.

Dużym zainteresowaniem cieszą się konferencje ogólnopolskie i międzynarodowe, których organizatorem jest IESW. Realizowane tu programy badawcze to m.in. dzieje Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy w nowym ujęciu historiograficznym, aktualna sytuacja społeczno–kulturowa Europy Środkowo–Wschodniej, mniejszości narodowe i religijne w dziejach Europy Środkowo–Wschodniej. Od 1993 r. odbyło się szereg konferencji tematycznych po-

¹⁰⁸ *Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, red. R. Wnuk, S. Poleszak, A. Jarczyńska, M. Śladecka, Warszawa–Lublin 2007.

¹⁰⁹ J. Wołoszyn, „*Chronić i kontrolować*”. *UB wobec środowisk i konspiracji młodzieżowej na Lubelszczyźnie (1944–1956)*, Lublin 2007.

¹¹⁰ G. Motyka, *Tak było w Bieszczadach*, Warszawa 2009; idem, *Ukraińska partyzantka 1942–1960, Warszawa 2006; Antypolska Akcja OUN–UPA 1943–1944. Fakty i interpretacje*, red. G. Motyka, D. Libionka, Warszawa 2002; *Służby Bezpieczeństwa Polski i Czechosłowacji wobec Ukraińców 1945–1989*, red. G. Motyka, Warszawa 2005.

¹¹¹ D. Libionka, *Anti-Semitism, anti-Judaism and the Polish Catholic Clergy during the II World War, w: Anti-Semitism and its Opponents in Modern Poland*, red. R. Blobaum, Ithaca and London 2005; idem, *Brakujące ogniwo. Sowiecka literatura antysyjonistyczna w Polsce przed i po Marcu 1968 r.*, w: *Komunizm, ideologia, system, ludzie*, pod red. T. Szaroty, Warszawa 2001; idem, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej wobec antysemityzmu i zagłady Żydów*, w: *Wokół Jedwabnego*, pod red. P. Machcewicza i K. Persaka, t. I: *Studia*, Warszawa 2002.

¹¹² Zob. J. Wołoszyn, „*Walczyć o dusze młodzieży*”. *Zmagania Związku Młodzieży Polskiej z Kościołem katolickim na Lubelszczyźnie 1948–1957*, Lublin 2009; *Kościół i opozycja na Lubelszczyźnie w dokumentach SB 1971–1983*, wstęp, wybór źródeł i oprac. M. Sobieraj, Lublin 2009.

¹¹³ Zob. *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944–czerwiec 1945)*, wstęp S. Poleszak, wybór i oprac. L. Pietrzak, S. Poleszak, R. Wnuk i M. Zajączkowski, Warszawa 2004. Zespół badawczy w składzie: S. Poleszak, M. Choma–Jusińska, Ryszard Surmacz publikuje kolejne wykazy za lata 1975–1990.

¹¹⁴ Zob. więcej na ten temat: <<http://www.iesw.lublin.pl/towarzystwo/historiatow.php>> (dostęp: 27.02.2010); <<http://www.iesw.lublin.pl/historiaiesw.php>> (dostęp: 27.02.2010).

święconych tym zagadnieniom¹¹⁵. W serii wydawniczej „Prace IESW” ukazują się książki odnoszące się do współczesnej historii regionu¹¹⁶. Od 2003 r. wychodzi „Rocznik Instytutu Europy Środkowo–Wschodniej”¹¹⁷. Instytut jest placówką, która na stałe wpisała się w naukowe życie nie tylko Lublina.

Ten z konieczności skrócony przegląd lubelskiego środowiska naukowego XX–wieczników napawa optymizmem. Z pełną pasją badawczą kolejne pokolenie historyków przystąpiło do pracy nad wyjaśnianiem zawilości dziejów Polski i jej związków z innymi państwami, wyjaśnianiem i interpretacją lat PRL (1945–1989).

The Lublin Centre of Studies into Modern History in the Last Two Decades

The scientific milieu of Lublin-based historians dealing with modern history is concentrated at two universities: the John Paul II Catholic University of Lublin (KUL) and the Maria Curie–Skłodowska University (UMCS). These are by no means the sole institutions taking an active part in scientific life *via* conferences, exhibitions and publications. I have in mind also the Institute of National Remembrance (IPN) and the Institute of Central–Eastern Europe, both employing the graduates of Lublin schools of higher learning. The perspective of two decades, of great relevance for the development of science, including the humanities, offers a chance for a summary of the heretofore outcome of research. The earlier period (the 1970s) had been presented by Wiesław Śładkowski, who characterised the assorted trends of studies conducted in the Institute of History at UMCS, devoting much attention to researchers dealing with the twentieth century.

At this point, it is worth mentioning that the year 1989 became a symbolic date for a successive generation. In the realm of history it rendered accessible an extensive area of research not only by opening the state frontiers but also by making available domestic archival resources and enhancing a discussion concerning multiple problems. The breakthrough that took place at the time in all domains of life made it possible to “de-politicise” history albeit perhaps not quite to the very end. Apparently, Polish historians made good use of this opportunity. Representatives of the older, middle and youngest generations of Lublin researchers do not differ in this respect from their colleagues in other scientific centres.

Their interests encompass world and Polish modern history, starting with World War I and the years preceding its outbreak. Much attention has been also devoted to the interwar period (1918–1939), the domestic policy of the Republic of Poland and contacts with numerous European states, as well as social and economic life on a national and local (Lublin) scale.

¹¹⁵ Zob. Konferencja „Demokracja lokalna w krajach Europy Środkowo–Wschodniej”, Lublin, 3–4 października 1994; Międzynarodowa konferencja „Niemcy a Europa Środkowo–Wschodnia w historiografii po 1945 roku”, zorganizowana z Instytutem Herdera w Marburgu, Kazimierz Dolny, 13–14 września 1997; Międzynarodowa konferencja „Niemcy, Rosjanie, Żydzi w Europie Środkowo–Wschodniej. Problem współżycia narodów”, Lublin, 2–3 grudnia 2000; Problemy migracji. Integracja cudzoziemców w aspekcie historycznym, kulturowym, społecznym i psychologicznym, 2008. Więcej <<http://www.iesw.lublin.pl/dzialalnosc.php#konau>> (dostęp: 27.02.2010).

¹¹⁶ M.in. A. Gil, *Deportacja Ukraińców z Polski w latach 1944–1946 jako problem we współczesnych relacjach polsko–ukraińskich*, Lublin 2004; T. Kapuśniak, *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Lublin 2008; T. Kapuśniak, M. Słowikowski, *Moldawia — rara avis in terris? Charakterystyka moldawskiego reżimu politycznego na tle poradczych doświadczeń transformacyjnych*, Lublin–Łódź 2009; K. Gelles, *Miejsce Rumunii i Bułgarii w niemieckiej polityce zagranicznej po II wojnie światowej*, Lublin 2009; A. Gil, *Kwestia polska w białoruskim dyskursie politycznym — geneza i teraźniejszość*, Lublin 2009.

¹¹⁷ Zob. szczegółowe dane: <<http://iesw.lublin.pl/rocznik>> (dostęp: 27.02.2010).

It must be added that economic history is not overly popular among Lublin historians. Much greater attention is paid to the history of the landowning stratum, i.e. an issue that could not be studied in the People's Republic of Poland.

Particularly extensive studies pertaining to the Second World War (1939–1945) and carried out on a global, national and local scale, were inaugurated in the Lublin centre during the twentieth century.

A totally new chapter concerns multi-level research into the socio-political situation in Poland after 1945. New and more widely accessible sources made it possible to carry out thorough research involving the political system and the biographies of people living in Poland and other countries of Central-Eastern Europe in 1945–1989. Here, the realm of research is vast and numerous motifs still await an in-depth analysis. The Lublin-based historians discuss these trends in works written in the past ten or more years. Especially interesting publications concern relations between the Poles and the national minorities in 1914–1989, including the place of the Jewish or Ukrainian minority in Polish culture and history. Another topic deals with the history of Polish émigrés in 1914–1989 and, finally, a widely comprehended history of the Church and the clergy during the twentieth century. Emphasis must be also placed on the development of the methodology of history, which in the Lublin centre has been assigned an exceptionally important rank.

The above-mentioned issues embraced by the interests of Lublin historians certainly do not include all the themes broached individually or as part of collective work. Nonetheless, they provide us with an image of the wide-ranging problems considered by Lublin experts on the twentieth century.

Closing this general part of reflections, it is worth drawing attention to a process discernible in certain research centres, namely, an expansion of the domain studied by scholars interested in the nineteenth century who for some time have been closely “watching” their colleagues specialising exclusively in the twentieth century. Owing to problems associated with a breakthrough period, such as the First World War or biographies, researchers dealing with the nineteenth century are increasingly boldly entering, together with their protagonists, the realm of the consecutive century.

*

At the KUL Institute of History modern history is associated with several chairs: the Chair of Modern History, the Chair of the History of Socio-Political Movements of the Nineteenth and Twentieth Century, the Chair of Political Systems of the Nineteenth and Twentieth Century, the Chair of the History of Totalitarian Systems and the Chair of the History of the Political System and Administration of Poland. For many years, modern history has been also part of a programme realised by a separate KUL institution: the Institute of Studies into the Polish Diaspora and the Polish Diaspora Pastoral Services.

For quite some time, KUL did not have a chair of modern history. Let us recall that in the 1970s and early 1980s this gap was filled by the lectures and seminars of such outstanding personalities as Władysław Bartoszewski, Prof. Dr. hab. Tomasz Strzembosz (1930–2004), the editor of “Więź” Zdzisław Szpakowski (1926–2006) or Krzysztof Kozłowski. W. Bartoszewski and Professor Strzembosz not only gave lectures but also conducted seminars about the Second World War. A number of works written under W. Bartoszewski concerned September 1939, the German occupation and the Warsaw Uprising.

Prof. Strzembosz lectured at KUL since 1976, and here he received his habilitation in 1982. He was a member of the staff of the Chair of the History of Culture, at the time headed by Prof. Jerzy Kłoczowski, and waited for a confirmation of his habilitation until 1989. His M.A. seminar was attended by a total of about 60 students. Prof. Strzembosz was also a promoter of 11 Ph.D. dissertations. Many doctors promoted by him continue their scientific activity in Poland, such as Janusz Marsalis (IPN–Gdańsk), Marek Wierzbicki and Grzegorz Motyka (the

Aleksander Gieysztor Academy of Humanities in Pułtusk), and some have decided to stay in Lublin, e.g. Rafał Wnuk or Sławomir Poleszak.

The oldest chair dealing with modern history in the Institute of History at KUL, established in 1984, is the **Chair of Modern History** initially headed by Prof. Dr. hab. Czesław Bloch, and since 2002 by Prof. Dr. hab. Mirosław Piotrowski. Prof. Bloch's chief works concern the nineteenth century, but after being entrusted with the new chair he embarked upon studies on the position of Poland in the wake of the First World War. M. Piotrowski focused his research on the twentieth century and hence the topics of his works include Polish–German relations in the twentieth century and—as has been presented in detail on the Chair's Internet site — “the history of Christian Democracy in Europe, the history of the pro–independence conspiracy in the region of Lublin after 1944, and the impact of the communist authorities and security organs of the People's Republic of Poland upon the Catholic Church”.

Dr. Jacek Gołębiowski, assistant professor in this Chair, studied Polish and Spanish political thought of the twentieth century but also wrote about diplomacy connected with the Versailles Treaty. His publications include an interesting dissertation about the contemporary vision of Central–Eastern Europe cultivated by the Polish national camp. The interests pursued by Dr. Dariusz Małyżek also focus on the second half of the nineteenth century and the early twentieth century. His studies encompass Polish political thought and the activity of the Poles aimed at regaining independence and, as a consequence, the history of the Polish intelligentsia in the nineteenth and twentieth century.

The two–persons **Chair of the History of Socio–Political Movements of the Nineteenth and Twentieth Century**, established in 2002, is headed by Prof. Dr. hab. Jan Konefał. Since the 2007/2008 academic year the Chair's assistant professor is Dr. Sabina Bober.

The research interests of Prof. J. Konefał are concentrated on several chosen problems: the First World War in the Lublin region, the history of the Polish clergy and biographical studies. J. Konefał takes part in scientific conferences and organises them. Upon the ninetieth anniversary of the signing of the Versailles Treaty the Chair held a conference, whose outcome was then published.

Dr. Sabina Bober wrote about the years following the Second World War. She is also the author of a biography of Bishop Ignacy Tokarczuk, and at present is working on communist indoctrination in school curricula in the People's Republic of Poland.

The one–person **Chair of the History of Political Systems of the Nineteenth and Twentieth Century**, headed since 2009 by Dr. hab. Mieczysław Ryba, is constantly expanding its activity. Dr. Ryba announced that the most relevant trends of “research interests” focus on “the policies conducted by assorted social subjects in the changing political systems of nineteenth — and twentieth–century Europe. The research concerns both the history of Polish politics at the time of World War I, the interwar period and the People's Republic of Poland”. More, he intends to increase these questions by benefitting from interdisciplinary cooperation, i.a. with philosophers and politologists, and writes on the First World War, the interwar years and the post–war period.

The Chair of the History of Totalitarian Systems, headed by Dr. hab. Rafał Wnuk, also goes back to 2009. As has been mentioned, R. Wnuk is a student of Prof. Strzembosz and to a large degree continues to pursue the latter's interests, especially after having written a Ph.D. dissertation. He has also actively joined in the work carried out by the Lublin branch of the Institute of National Remembrance. E. Wnuk has devoted much attention to Polish conspiracy during the Second World War and the pro–independence movement, and is the author of a number of important monographs on the subject.

The history of the twentieth century is also the topic of research carried out by the staff of other chairs, which only partly deal with modern history. I have in mind, i.a. the **Chair of the History of the Political System and Administration of Poland**, opened in 1978 upon the initiative of an outstanding expert on the nineteenth century — Prof. Dr. hab. Władysław Rostocki. In 1991–2008 the successive head of the Chair was Prof. dr. hab. Stanisław K. Olczak, and today the

curator is Dr hab. Cezary Taracha. Some workers of the Chair, supervising the didactic process of the archival specialisation of historical studies, also embark upon problems associated with the twentieth century. Rev. Dr. Grzegorz Bujak writes about the history of the political system of Poland and the history of Polish society during the interwar period. Similarly, the **Chair of the History of Historiography and the Methodology of History** carries out research into Polish and world modern historiography. The present-day head of the Chair — Dr. hab. Mirosław Filipowicz, has analysed American and Polish historiography dealing with the history of Russia.

This presentation — a naturally abbreviated look at the place of modern history in the Institute of History at KUL — makes it possible to ascertain that in comparison with the pre-1989 period, the domain in question has been considerably expanded while a younger scientific staff is a guarantee of the further development of this particular domain at the Catholic University of Lublin.

Modern history at KUL is also part of the work conducted outside the Institute of History. An indubitably prominent institution is the **Chair of the History of the Church in the Nineteenth and Twentieth Century** in the Institute of the History of the Church. Until 2003, it was headed by Rev. Prof. Dr. hab. Zygmunt Zieliński, a student of Rev. Prof. Dr. hab. Mieczysław Żywczyński, and today its head is Rev. Prof. Dr. hab. Jan Walkusz. Both Prof. Z. Zieliński and his student, Prof. J. Walkusz, devote much attention to the history of the twentieth-century Church.

Rev. Prof. Zieliński deals with world history and in particular the Catholic Church in Germany and Western Poland during the interwar period. His extremely significant publications consider the history of the papacy, also in the twentieth century, and the place of Poland and the Catholic Church in the past century. Z. Zieliński is the author of a textbook on the history of Germany — the last three chapters are about the twentieth century.

Rev. Prof. J. Walkusz concentrates on the history of the clergy in the Kaszuby region, in the diocese of Chełm and primarily in the region of Kartuzy. As the editor-in-chief of *Encyklopedia Katolicka* he is the author of numerous biogrammes of the clergy. His other interesting biogrammes are to be found in *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*. Modern history dominates at the M.A. seminar conducted by Prof. Walkusz as well as the Ph.D. dissertations promoted by him.

The inter-departmental **Institute of Studies on the Polish Diaspora and the Polish Diaspora Pastoral Services**, headed since 2006 by Dr. hab. Tomasz Panfil, has been for several years acclaimed for its search into Polish émigrés scattered in the West, in North and South America, and in Eastern Europe. The purpose of this institution is to conduct “historical, theological-pastoral, legal, psychological-sociological and even literary studies. This objective is served by archival surveys concerning, i.a. the history of Polish Diaspora parishes, or the organisation of almost yearly international scientific symposia”. Since 1975 the Institute has held numerous scientific symposia, also historical, whose outcome is published in “*Studia Polonijne*”, an annual issued by the Institute. When in 1990 the newly appointed director of the Institute — Rev. Dr. Edward Walewander, head of the chair of comparative pedagogic and author of publications on the history of the Polish clergy became the Institute’s director, careful attention was drawn to the history of the Poles in the East. An international conference held in 1990 produced a book edited by Rev. Prof. Walewander, dealing with the place and role of the Poles in the Catholic Church in the USSR. Since 1993, the Institute has been organising symposia attended by Poles living not only in the USSR but also in other countries of the former socialist bloc. Consequently, it was possible to publish conference material and to create a series entitled: *Polscy z ... mówią o sobie*. This valuable initiative consists of gathering accounts about the life of Poles living in Soviet Russia, Azerbaidzhan, Georgia, Armenia, Estonia, Moldova or Lithuania.

Rev. Dr. Józef Szymański, director of the Institute in 2005–2006 and author of noteworthy studies about the Catholic Church in Podolia after 1941, studies the history of the Catholic Church in Ukraine.

Rev. Prof. Dr. hab. Roman Dzwonkowski SAC has been closely associated with the Institute since 1977. This outstanding expert on the history of the Polish Diaspora in Western Europe, mainly in Belgium and France, and on Poles in the Soviet Union, inaugurated his research in the 1970s, but not until 1989 did he start to write about the history of the Polish clergy in the USSR.

In the Institute of History at the Maria-Curie Skłodowska University modern history continues to be the domain of the Department of Modern History and the Department of the Social History of the Twentieth Century. The past century is examined, to varying degrees, by the staff of the Department of the History of Nineteenth-century Poland. The Department of Nineteenth-Century World History, the Department of the History of East European Countries, the Department of the Mythology of History and the Department of Archival Studies. Certainly, the research carried out by colleagues from the Department of Political Thought from the Faculty of Politology is close to that of historians. The same holds true for the Department of the History of the State and Law at the Faculty of Law and Administration.

For more than forty years the history of the twentieth century has been studied at the Institute of History at UMCS by the staff of the **Department of Modern History**: Prof. Dr. hab. Zygmunt Mańkowski, Dr. hab. Emil Horoch, Prof. Dr. hab. Mieczysław Wieliczko (1935–2009), Prof. Dr. hab. Janusz Szczepański, Prof. Dr. hab. Zbigniew Zaporowski, Dr. hab. Janusz Wrona, Prof. Dr. hab. Robert Litwiński, Dr. hab. Waldemar Kozyra, Dr. Janusz Kłapeć, Dr. Grzegorz Kuprianowicz, Dr. hab. Mariusz Mazur, Dr. Marek Sioma and Dr. Roman Wysocki. In 2004 this large department was divided, leading to the creation of a **Department of Twentieth-century Social History**, headed by Prof. Dr. hab. Zbigniew Zaporowski.

The Department of Modern History was headed until his retirement in 1996 by Prof. Dr. hab. Zygmunt Mańkowski, who during the 1970s and 1980s was interested chiefly in the Resistance movement in the Lublin region, including the Zamość region during the Second World War. After 1989, the professor was the organiser or co-organiser of scientific conferences, which undertook the entirely new question of Polish-Ukrainian relations during the twentieth century, the place of the Warsaw Uprising in historiography, etc. Lately, he published a collection of studies on the twentieth century.

From 1996 to December 2009, i.e. for 14 years, the head of the Department was Prof. Dr. hab. Tadeusz Radzik (1953–2009) — a member of the middle generation of historians and a specialist esteemed not only in the Lublin milieu. From the very onset, T. Radzik focused on the British and American Polish Diaspora, and is the author of a number of pertinent and unquestionably valuable books, based on source research conducted abroad. He expanded his interests also by studying the national minorities in Poland, and in particular the Jews. Professor T. Radzik's publications deal with Polish-Jewish relations in the USA during the First World War and its aftermath as well as the history of the Jewish community in Lublin at the time of World War II. He also wrote part of a book issued by the Society of Lovers of Lublin about the town's twentieth-century history (1918–1944).

The interests of the Department staff are very wide, according to the premises formulated by Prof. Radzik. Chronologically, some of the studies by Lublin scholars go back to the nineteenth century and end with the year 1989 — a time of great transformations in Poland and Europe. The pertinent domain of research encompasses both the national minorities during the modern era and public administration in Poland and Europe — W. Kozyra, the policy of the occupant towards the Poles and the Resistance in 1939–1945 — W. Kłapeć, Ukrainian political thought and a comparative analysis of integral nationalisms: Polish and Ukrainian from the end of the nineteenth century to the second half of the twentieth century — R. Wysocki, the Eastern rite Church in Polish lands during the twentieth century — G. Kuprianowicz, socio-political life in interwar Poland, biographical studies and the decomposition of the Piłsudskite camp — M. Sioma, as well as political parties — E. Horoch. The economy, the situation of the Poles abroad, the policy of the Soviet occupant in Polish lands in 1939–1941 and the history of the Church — this was the domain of M. Wieliczko (1935–2009), while J. Szczepański examined the Polish-Bolshevik war of 1920 and, i.a. the history of the Jewish community in Mazovia.

Finally, contemporary times and the role of People's Poland propaganda constituted the realm of M. Mazur.

R. Litwiński, the current (since 2010) head of the Department, is the author of numerous studies about the police force in the Second Republic. He also writes about the policy of the Second Republic state authorities towards Eastern Little Poland and the political élites of the Second Republic.

The aforementioned Department of Social History was established in 2004 and is headed by Prof. Dr. hab. Zbigniew Zaporowski. It employs, i.a. Prof. Dr. hab. Z. Mańkowski, Dr. hab. Janusz Wrona, and Prof. Dr. Mirosław Szumiło. The conception launched by Prof. Zaporowski consists of scientific studies focused on various social and political aspects of the People's Republic of Poland. In accordance with individual interests, the Department studies: the national minorities in Poland, with special emphasis on the Ukrainians, the political system of the Second Republic, the attitudes of Polish society and the policy of the German occupant during the Second World War, social attitudes in People's Poland and the history of the region of Lublin.

Z. Mańkowski takes an active part in the Department work. In the last two decades, Z. Zaporowski wrote on the history of the Sejm and political parties during the interwar period. Lately, he has turned his attention to the Ukrainian question, which produced a publication on the Ukrainian Union of Volhynia.

J. Wrona writes primarily about the post-war period, and especially the "emergence and functioning in Poland of a post-war political and social system"; his studies have yielded an important publication. During the last decade, J. Wrona has been considering the co-dependence of the state as well as the Church and society in the People's Republic of Poland, and has been cooperating with the Lublin Branch of IPN.

M. Szumiło examines the history of the Ukrainian minority in the Second Republic *via* studies on its élites.

In both departments the interests of independent workers are enhanced by Ph.D. dissertations, which indicate the development of research conducted by experts on the twentieth century.

The research team at the **Department of the Methodology of History**, headed since 1987 by Prof. Dr. hab. Jan Pomorski, is engaged in work on contemporary history, and thus became part of the milieu of historians—experts on the twentieth century by initiating, i.a. scientific discussions. The number of topics pursued by the professor and his students: Dr. E. Solska, Dr. Piotr Witek and Dr. Marek Woźniak, is so large that I shall mention only those that appear to be the most essential: the methodological, theoretical and philosophical premises of contemporary history, the analytical philosophy of twentieth-century history, the methodology of Polish historians after the Second World War, the audiovisual conception of historical sources, the place and role of the university in contemporary culture, postmodern education — the university in postmodern culture, historiography and the multimedia — "distance learning", etc.

J. Pomorski is the author of several monographs and numerous articles written in the last two decades. Upon this occasion, it is worth mentioning his special interest in the Paris-based "Kultura" and its editor Jerzy Giedroyc, which thanks to an agreement with Maison-Laffitte resulted in the participation of Lublin historians in arranging the "Kultura" archive after the death of its editor-in-chief. This task involved, i.a. J. Łosowski, Monika Sędkak, Małgorzata Nossowska, Tomasz Czarnota and others. The interesting experience produced Ph.D. dissertations by M. Sędkak and T. Czarnota.

M. Woźniak writes about the historical myth and the mythologisation of history as well as the role of imagination in modern history. P. Witek focuses on, i.a. history in the new media and the impact of audiovisual media upon the process of moulding social awareness. E. Solska has embarked upon a presentation of a modern view of the European Educational Space.

Twentieth-century history is also the domain of the **Department of the History of Nineteenth-century Poland**, headed since 2006 by Prof. Dr. hab. Jan Lewandowski, and the **Department of Nineteenth-century World History**, supervised since the same year by

Prof. Dr. hab. Małgorzata J. Willaume. During the last two decades the departments in question constituted a **Department of Modern History**, directed in 1982–2001 by Prof. Dr. hab. Albin Kopruckowiak and after his retirement by Prof. Dr. hab. Wiesław Śladkowski (2001–2005). Although it is assumed that the staff of these institutions study the early twentieth century and the First World War, in the case of particular issues stemming from assorted interests the research transcends the Great War.

A. Kopruckowiak devoted much attention to the villages of the Lublin region during the 1905–1907 Revolution, the school system of the Polish Diaspora as well as local communities and landowners in the Lublin region.

In the 1970s, W. Śladkowski, an eminent expert on French history from the turn of the nineteenth century as well as Polish–French political, scientific and cultural relations from that era, created a research model by studying the attitude of French public opinion towards the Polish question during World War I. In the last twenty years, he published two important monographs: an expanded edition of a biography of Georges Clemenceau and the history of a Polish émigré family — the Gierszyńskis, who stayed in France and served their second homeland while, at the same time, remaining loyal to Poland. The Poles and the Polish Diaspora occupy a special place in the research carried out by W. Śladkowski, whose numerous studies refer to the role played by the Poles during the First World War and their place in French culture until 1918.

The work conducted by Jan Lewandowski initially focused on the situation in the Kingdom of Poland during the First World War. After two years spent in Tartu and Tallinn (1996–1998) as professor of Polish history and literature, the author also researched the situation of the Poles in Estonia as well as the contemporary history of that state, which resulted in a textbook on twentieth-century Estonia.

Agnieszka Kidzińska from the Department of the History of Twentieth-century Poland wrote about the political thought of Polish parties (in particular, the rightist parties) at the turn of the nineteenth century. Her fundamental publication is about the Real Policy Party.

In his studies on the history of the Lublin landowners at the turn of the nineteenth century Andrzej Przegaliński has slightly traversed into the following century.

The **Department of the World History of the Nineteenth Century** is interested also in the twentieth century, specially inspired by W. Śladkowski's works about the First World War.

M. Willaume has devoted considerable attention to Polish–French scientific contacts in the interwar period and the post-war years. She wrote about Zygmunt Lubicz-Zaleski, delegate of the Ministry of Religion and Public Education in interwar France, and published, i.a. his reminiscences. Particularly vivid interest in the twentieth century is present in her textbook on the history of contemporary Romania.

For some time M. Nossowska, who has remained within the range of the Department's interests in France, has been dealing with Rosa Bailly and her love for Poland. Published articles indicate that Nossowska has, simultaneously, embarked upon studies about Polish–French relations in the twentieth century.

The scope of Polish–Swiss contacts during the early twentieth century and the First World War encompasses works by Piotr Bednarz; Joanna Złotkiewicz-Kłębukowska has directed her attention to Great Britain.

The Department of the History of East European Countries examines the history of the Poles in the Russian Empire in 1905–1920. Dr. hab. Marek Mądzik, the head of the Department, and his co-workers: Dr. hab. Leszek Piątkowski, Prof. Dr. Mariusz Korzeniowski, Dr. Jarosław Nieścioruk, Dr. Krzysztof Latawiec and Dr. Dariusz Tarasiuk consider Polish activity in political, social and cultural organisations at the turn of the nineteenth century, and the history of Polish refugees at the time of World War I.

In the **Department of Archival Studies**, directed by Dr. hab. Krzysztof Skupieński, modern history is part of the research carried out by Prof. Dr. hab. Edward Kołodziej, Dr. Tomasz Czarnota and Dr. Marek Konstankiewicz.

E. Kołodziej has devoted much attention to the Polish Diaspora and Poles living abroad; he is also the editor of protocols and papers from the conventions held by Polish consuls during the interwar period. Bureaucratic structures and the activity of the chanceries of assorted institutions have found themselves in the centre of the interests of T. Czarnota, M. Konstankiewicz and E. Kołodziej.

We may say, therefore, that the Institute of History pursues assorted aspects of modern history: from political events to biographical studies and the history of social groups to the complex history of the People's Republic of Poland.

Since 1991 the history of the twenty century is also the topic of work conducted at the **Department of Political Thought in the Faculty of Political Studies**, headed by Dr. hab. Ewa Maj. Initially, the Department was supervised by Prof. Dr. hab. Jan Jachymek, who specialises in the history of the Polish peasant movement. The research team is composed of Dr. hab. Alicja Wójcik, Prof. Dr. hab. Krystyna Trembicka, Prof. Dr. hab. Antoni Mieczkowski, Dr. hab. Waldemar Paruch, Dr. Aneta Dawidowicz, Dr. Eleonora Kirwiel, Dr. Ewelina Podgajna and Dr. Marcin Wichmanowski. The scientific accomplishments of the Department staff are impressive and their interests oscillate around Polish political thought (nineteenth–twentieth century) and its meanders in peasant, national, nationalistic, pro–independence and communist movements. The researchers also study the origin and development of Polish nationalism, political biographies and the history of the region of Lublin in the nineteenth and twentieth century. The Department's special achievements are the biographies of peasant activists and politicians. Political thought in the pre–war years as well as in People's Poland is successfully tackled by K. Trembicka and W. Paruch. The post–1945 period is discussed by, i.a. A. Dawidowicz and E. Podgajna.

The Chair of the History of the State and Law in the Institute of the History and Theory of the State and Law at UMCS, headed by Prof. Dr. hab. Wojciech Witkowski, has issued an extremely significant work by Dr. hab. Andrzej Wrzyszc on the General Government, of great use also for historians.

The Branch of the Institute of National Remembrance, active in Lublin since 2000, is a separate non–university institution. Historians gathered chiefly in the Office for Public Education, headed by Dr. Sławomir Poleszak, stress that their tasks consist of, on the one hand, thorough scientific dissertations and, in the other hand, extensive historical education. In the course of the past nine years they have managed to create a professional research team composed of historians from both schools of higher learning: S. Poleszak and R. Wnuk (KUL), Małgorzata Choma–Jusińska and Jacek Wołoszyn (UMCS) and Sebastian Piątkowski. Previous scientific experiences gained at the seminars conducted by Prof. Strzembosz and R. Wnuk proved to be of great use. One of the successful ventures (2002–2007) is *Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, which engaged over fifty historians from all over Poland and more than ten cartographers. In 2007 the O. Halecki Foundation recognised it to be the best historical book of the year. The same range of research includes the pioneering work by J. Wołoszyn.

A relevant place is ascribed to the Ukrainian and Jewish minorities. In this domain, the participation of Lublin researchers is considerable. They have prepared studies and documents concerning the Catholic Church and its status after 1945 and in the 1970s. Since 2004 a reconstruction of the security apparatus in People's Poland has entailed the publication of information about the personnel of the security apparatus (1944–1989) in the former voivodeships of Lublin, Chełm, Zamość and Siedlce. The staff of the Lublin Branch of IPN issues a scientific periodical entitled "Pamięć i Sprawiedliwość", whose first editor was R. Wnuk; since 2009 this post is held by S. Poleszak and the secretary of the editorial board is M. Choma–Jusińska.

The Society of the Institute of Central–Eastern Europe was established in 1991. Its board, elected at the time, is headed by Prof. Dr. hab. Jerzy Kłoczowski. The Institute of Central–Eastern Europe (IESW) has the status of a research–development institution and was set up in 2001. The Institute is engaged in lively scientific undertakings and cooperates with

the IESW Society and the International Federation of Institutes of Central–Eastern Europe. The Institute’s scientific team is composed of Prof. Dr. hab. Jerzy Kłoczowski, Dr. hab. Andrzej Gil and Dr. Tomasz Kapuśniak. Its research encompasses the most recent history of Central–Eastern Europe.

The popular national and international conferences organised by the Institute entail the realisation of research programmes, i.a. the history of Belarus, Lithuania, Poland and Ukraine in a new historiographic interpretation, the current socio–cultural situation in Central–Eastern Europe, and the national and religious minorities in the history of this part of Europe — all topics of conferences held since 1993. The *Prace IESW* publication series includes books on the contemporary history of the region. The annual “Rocznik Instytutu Europy Środkowo–Wschodniej” has been appearing since 1993. The Institute became a permanent part of scientific life, not merely in Lublin.

This naturally abbreviated review of the Lublin scientific milieu of historians writing about the twentieth century can be regarded as a source of great optimism. A successive generation of historians has enthusiastically embarked upon explaining the complexities of the history of Poland and her relations with other states as well as an elucidation and interpretation of the People’s Republic of Poland (1945–1989).